

Prekvapenie MICHAL CHUDA Dvojičky Matúš a Elenka mali rady prekvapenia. Keď sa mama vracala z obchodu, už vo dverách upierali na ňu rozsvietené oči a zasypávali ju otázkami: „Mama, čo si nám doniesla? Nemáš pre nás nejaké prekvapenie?“

Opakovalo sa to pravidelne a mamu, zavše aj otca, Matúšove a Elenkine otázky už ani neprekvapovali.

Jedného dňa mama kúpila v obchode chlieb, mlieko, maslo, tvaroh a vajíčka. Na sladkosti však ani nepomyslela. Matúš a Elenka už boli zo škôlky doma, tentoraz ich priviedol otec. Keď mama otvárala dvere, vrhli sa na ňu a spustili:

„Mama, čo si nám doniesla? Nemáš pre nás prekvapenie?“

„Mám, deti moje, mám,“ veselo povedala mama, no v tej chvíli si všimla, že prváčka

Zuzanka stojí obďaleč, trochu bojzливо sa usmieva a jeden dolný zubok sa jej neposlúšne vychyluje dopredu.

„Poď, Zuzanka, do kuchyne,“ hovorí mama, „pripravíme malým prekvapenie. Vy, Matúš a Elenka, nás počkajte v izbe.“

„Aké prekvapenie?“ pýta sa Zuzanka.

„Uvidíš,“ odvetila mama. „Len musíme ten vykývaný zubok dostať von. Neboj sa, nebude to bolieť, ani ťa to nezaštípe. Ten zubok sa už sám pýta von. Je múdry. Vie, že už chce rásť nový, trváci, ktorý ti bude svietiť v ústach, keď sa budeš usmievať.“

Takto rozprávala mama a keďže bola navyše aj zubná lekárka, ktorá dennodenne veľa takýchto, ba ešte oveľa väčších a starších zubov vyvolala z ďasna von, prváčka Zuzanka ani nevedela kedy, a už mala medzi zúbkami otvorené vrátka.

Pravda, Zuzanka sa možno aj trochu bála, no keďže chcela dvojičkám Matúšovi a Elenke urobiť prekvapenie, ani nepípla.

S rukou na ústach, v druhej s vytrhnutým zubom, vybehla z kuchyne. Matúš a Elenka ani nedýchali.

„Aké máte pre nás prekvapenie?“ zašvitčila Elenka a dvíhala sa na špičky, akoby už-úž chcela vzlietnuť ako televízna včielka Maja.

Zuzanka si veľkým oblúkom dala ruku dole z úst, ľavou nohou urobila krok dopredu, slávnostne sa vypla, ako keby išla recitovať, a tvár jej v tej chvíli ozdobil víťazný úsmev. Na dolnej pere sa jej zjavil tenučký cícerok krvi.

„Také smutné prekvapenie,“ spamätal sa prvý Matúš.

„Ale prekvapenie, Maťko,“ rozumne povedala Elenka a nezabudla sa opýtať:

„A bolelo ťa to, Zuzka?“

„Nebolelo,“ víťazoslávne odpovedala Zuzanka. „Ako môže bolieť prekvapenie? Pravda, mama?“

Mama jej odpovedala súhlasným úsmevom.

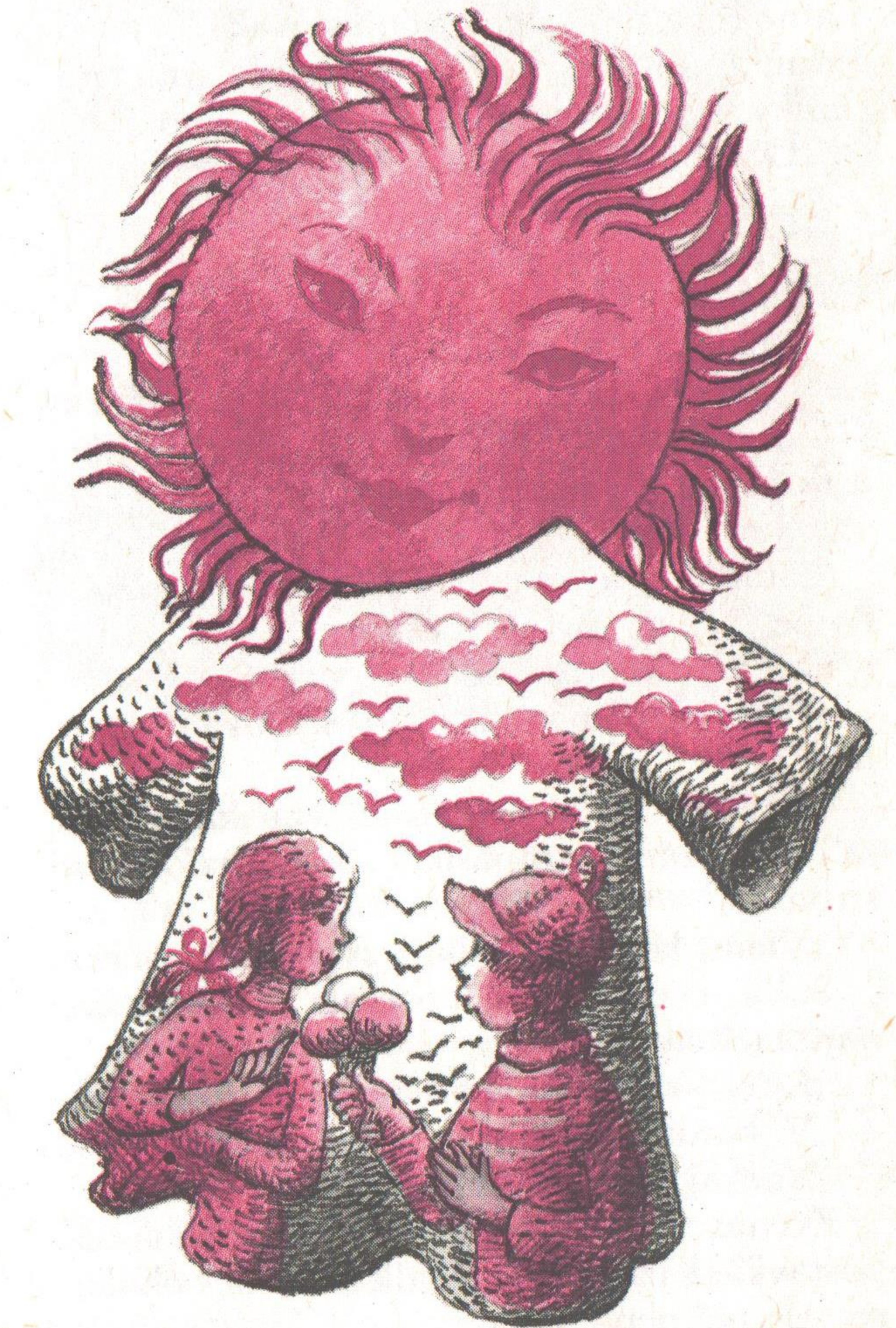
„Lenže teraz už budem štrbavá,“ rázne povedala Zuzanka so šibalským smútkom v hlase. Ani si neuvedomila, ako jej cez otvorené dvierka medzi zubami ako kanárik z kletky vyletelo krásne, čisté „r“. A to sa jej doteraz nie veľmi darilo.

Mama jej utrela ústa a vážne povedala: „Teraz si už moja naozajstná prváčka.“

Prvý máj

LUBICA KEPŠTOVÁ

**Pozri, akú básničku
nosí slnko na tričku!
Sú v nej kvety, sú v nej vtáci,
všetci, čo sa majú k práci.
Učitelia, robotníci,
ba aj žiaci — nezbedníci.
Sú tu herci z divadla,
balóny aj mávadlá!
Zmrzlinu si so mnou daj,
oslávime Prvý máj!**

Chlapec Lampášik

JÁN MILČÁK

Vysoko nad strechami trblietalo sa slnko ako medený vyleštený gombík. Maliar vyšiel na ulicu. Nosil maliarsku bradu a veľkú koženú tašku. Na múriku sedel chlapec Lampášik.

„Pozri!“ ukázal na oblohu.

Možno ste si pomysleli, že Lampášik je dosť nezvyklé meno pre chlapca. A možno Lampášika poznáte, a nemusím vám vysvetľovať, že mu oči svietia ako naozajstné lampášiky, a preto nemôže mať iné meno.

„Obloha je modrá ako nevädza alebo ako zvonček,“ povedal maliar.

„Niet na nej jediného vtáčika,“ odvetil Lampášik.

Maliar vybral z veľkej koženej tašky plátene vrecúško. Boli v ňom tuby a mištičky s farbami, široké a tenké štetce, handričky a fľaša s tekutinou na riedenie farieb.

„Namaľujem ti vtáčika,“ povedal maliar.

Lampášik a maliar zastali pri vysokom dome. Maliar vybral zelenú a hnedú farbu a na bielu stenu namaľoval strom.

Okolo sa zišli zvedavci. Pokyvovali hlavami.

„Povedal si, že namaľuješ vtáčika,“ ozval sa sklamané Lampášik, „a namaľoval si strom.“

„Viem, kde je vtáčik!“ zvolala Barborka.

Stála neďaleko a pozerala, ako maliar narába štetcom.

„Kde?“ spýtal sa Lampášik.

„V korune stromu,“ povedala Barborka.

„Naozaj,“ zvolal Lampášik.

Zvedavci vtáčika nevideli. Pricláňali si oči, postavili sa na špičky, kládli si na nos okuliare. Ale nič nepomohlo.

Maliar otvoril vrecúško. Vybral čiernu a žltú farbu a namaľoval vtáčika, ktorý vyletel z koruny stromu.

„Je nádherný!“ potešili sa zvedavci.

Vtáčik bol celý čierny. Iba okolo očí mal žltý krúžok.

„Ako sa volá?“ spýtal sa učiteľ.

Prechádzal okolo a ponáhľal sa do školy.

Lampášik a Barborka mlčali. A zvedavci sa rozišli. Nikto nepoznal meno vtáčika.

„Je to drozd!“ zvolal chlapec, ktorého každý volal Cukrík, aj keď nezjedol viac

sladkostí ako iné deti. Ale bol veľmi malý. Iste mi dáte za pravdu, že nikto nevie o cukríku, ktorý by bol veľký.

Cukrík mal farebnú knihu s obrázkami všetkých vtáčikov.

„Naozaj je to drozd?“ spýtala sa Barborka.

„Je to drozd!“ veselo poskakoval Lampášik.

Drozdovi sa strom páčil. Neprestajne poletoval okolo zelenej koruny.

Maliar vybral modrú farbu a začal maľovať oblohu.

„Nepomýľ sa!“ preľakol sa Lampášik.

„Nemôžem sa pomýliť,“ povedal maliar.

„Ako vieš, že maľuješ oblohu?“ spýtal sa Lampášik.

„Veď mám modrú farbu,“ povedal maliar.

„Aj voda je modrá. Keby si namaľoval vodu, drozd by zahynul.“

Maliar vedel, že Lampášik má pravdu. Voda a obloha sa maľujú rovnako. Dával pozor, aby sa steny dotkol ľahko, a na múre zostal iba jemný prášok, riedky ako ovzdušie. Niekedy stačí malá nepozornosť a človek urobí chybu, ktorá zarmúti priateľa.

Drozd sedel na najvyššom konári. Zatrepotal krídlami a vyletel vysoko.

„Namaľuj, aby spieval!“ povedala Barborka.

„Maliar si pomyslel, že najťažšie je namaľovať trepot vtáčích krídel. Ale to nie je pravda. Oveľa ťažšie sa maľuje vtáčí spev. Vo vrecúšku našiel žltú, červenú, modrú, zelenú, bielu a hnedú farbu.

„Načo ti budú?“ spýtal sa Cukrík.

„Skúsím namaľovať vtáčí spev,“ povedal maliar.

„Nevieš to?“ spýtal sa Cukrík.

„Možno nemám dosť farieb,“ klamal maliar.

„Chýba ti čierna,“ ozvala sa Barborka.

„Čiernej býva vo vtáčom speve najmenej,“ povedal maliar.

Maľovanie mu trvalo dlho. Nevedel, ktorou farbou začať a koľko z ktorej namiešať.

Lampášik, Barborka a Cukrík trpezlivo čakali.

Maliar nechcel, aby spev bol veľmi veselý, ale ani veľmi smutný. A nesmel zabudnúť na to, aby drozd mal zo spevu radosť.

Pomyslel si, že sa mu vtáčí spev namaľovať nepodarí.

Zvečerilo sa. Slnko sa skotúľalo po oblohe tak nízko, že sa dotýkalo strechy na náprotivnom dome.

„Zaspieval!“ zvolali Lampášik, Barborka a Cukrík odrazu.

Drozd spieval a jeho spev bolo počuť v celej ulici.

Noha pod hlavou

Do mesta prišiel cirkus. Tatko kúpil v červenobielej maringotke na námestí dva lístky a v sobotu popoludní sa vybral s Katkou do cirkusu. Bolo tam kde oči nechať.

Katke sa najviac páčila akrobatka, ktorá vedela tak poprepletať nohy a ruky, že vyzerala ako veľká živá pletenka. Pravda, namiesto makových zrníčok sa na nej ligotali pestrofarebné pliešky a perličky. Tatko povedal, že to je hadia žena.

Večer si Katka ľahla v izbičke na koberec a skúšala založiť svoju tenkú nohu za hlavu. A, čuduj sa svete, podarilo sa jej to na prvý raz.

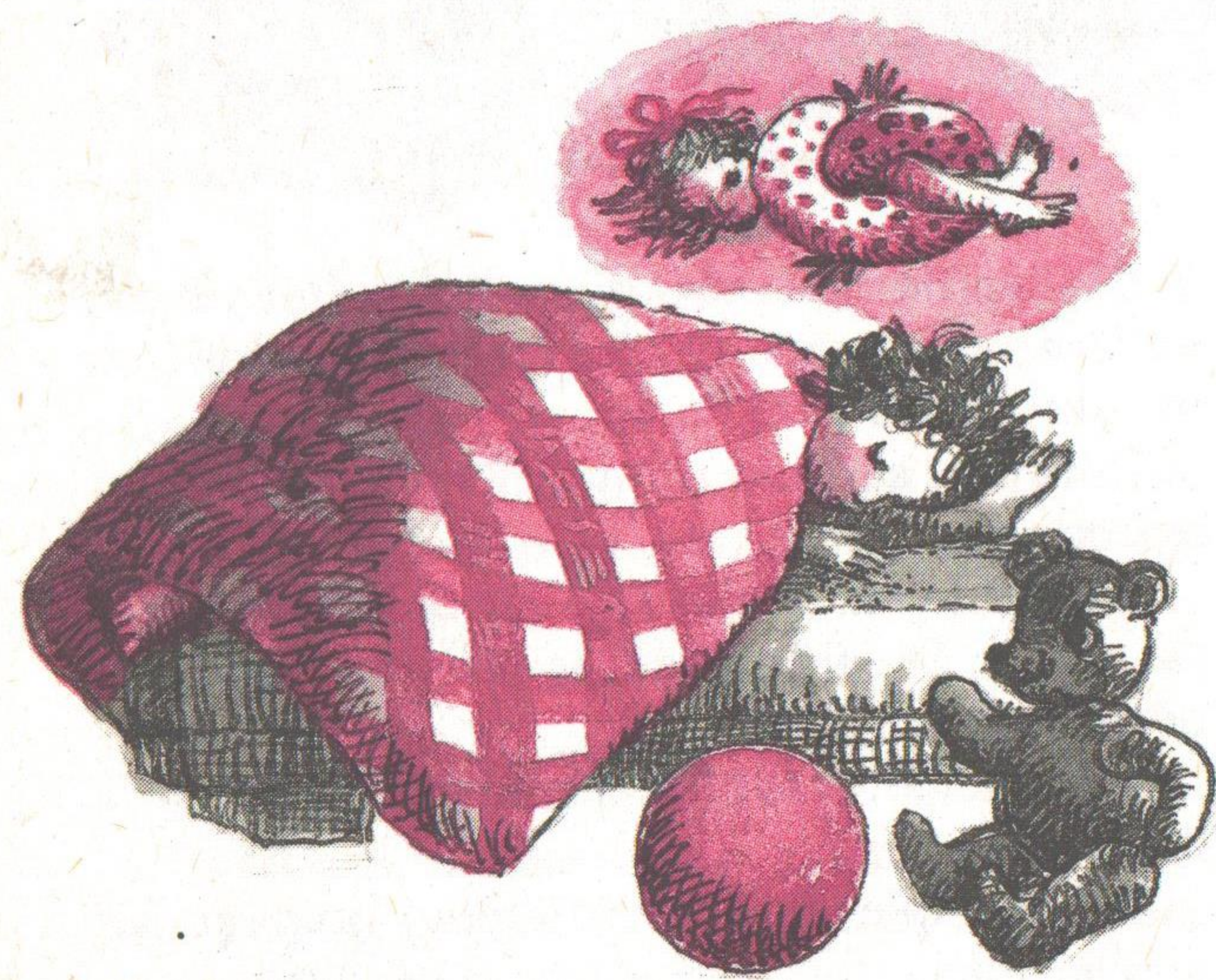
„Čo to robíš?“ zhrozila sa mama.

„Chcem byť hadia žena,“ odvetila Katka.

„A keď nebudem mať v posteli podhlavník, tak si dám pod hlavu nohu a zaspím.“

„Pod hlavu?“ čudovala sa mama.

„No a? Veď jedna zostane pod perinou.“

O dvoch psíkoch

Katka je mestské dieťa.

Pravda, ako mnoho mestských detí, má babku na dedine. Lenže ta sa dostane len občas, lebo tatko a mama majú vždy cez víkend starosti s upratovaním bytu. Katka sa teší na prázdniny, lebo vtedy sa bude môcť hrať aj s babkiným psíkom Džavrom.

Myslíte si, že Katka nemá svojho psíka? Samozrejme, že má. Keďže však je mestské dieťa, kúpili jej aj takého psíka. Na baterku. Katka štukla vypínačom raz, zahavkal, štukla druhý raz, vykročil a vrtel chvostom. Štukla tretí raz a zastal.

Bol to mechanický psík. A nemal meno. Raz sa ho Katke ulútostilo, veď ho nikdy

nevidela jesť, a strčila mu do papuľky zopár burských orieškov. Potom štukla vypínačom raz, druhý raz, aj tretí raz, ale psík sa neozval, ani nepohol.

Sklamané dievčatko ho odložilo medzi staré hračky.

Odvtedy sa teší len na psíka Džavra, lebo ten môže obhrýzať aj veľkú kosť a stále džavre. Vôbec ho netreba prepínať, guľa očami a na povel zalezie do svojej drevenej búdy. Niekedy nechce poslúchať, ale Katka vie z vlastnej skúsenosti, ako je to, keď musí iba počúvať.

Džavro však nielen džavre, ale má naozajstnú drevenú búdu, a mechanický psík bez mena má len farebnú papierovú škatuľu, kam ho vždy pri upratovaní Katka odkladá. Ba teraz, keď sa presťahoval medzi staré hračky, už ho Katka ani nevyberá.

V rozprávke

Dedina, kde býva Katkina babka Hermínka, je pre dievčatko rozprávkovou krajinou. Tu Katku nikto nebudí skôr ako treba, celý deň môže behať v tepláčkoch, vyvaliť sa do trávy, obeduje, čo si zažela, namiesto po studených kovových preliezačkách loží po strohoch, ba sem-tam odtrhne čerešne-dvojičky, založí si ich za ucho a nemusí sa báť, že ich stratí ako náušnice.

A navyše v tej rozprávkovej krajine jej babka Hermínka vždy večer porozpráva nejakú rozprávku. Napríklad o šiestich súrodencoch, z ktorých jeden bol jej tatko, alebo o pekárovi Dávidovi, ktorý napiekol namiesto veľkého chleba malé chlebíky a nazval ich žemličky, alebo o pradedkovi Františkovi, čo rozumel reči včiel a pod nosom mal fúziská... Alebo o prababke Aničke, ktorá celý život túžila uvidieť, ako sa točí Zem, alebo...

Babka Hermínka má pre Katku vždy nejakú peknú rozprávku. A Katka sa teší na prázdniny, na dedinu krásnu ako rozprávková krajina, kde večer zažiaria modré oči babky Hermínky.

Siedma statočná

PAMIATKE VLADA BEDNÁRA

JANA ŠRÁMKOVÁ

Tonča učupená na poslednom schode uvažovala, či ju tam Lojzo Heryn usadil naozaj preto, že odtiaľ vidieť na celý dvor. Možno to miesto vybral naschvál, aby mala za chrbtom dvere, čo vedú k pivniciam. Hoci bolo teplo, Tonču zamrazilo a vzápätí ju obľiala horúčava, pretože si spomenula, ako za tými dverami včera plakala od strachu, a pritom si namýšľala, že spieva. Najradšej by bola na všetko zabudla. Ibaže práve na túto príhodu nikdy v živote nezabudne. A určite si ju zapamätajú aj chlapci. To bolo na celej veci najhoršie.

Tonča si vzdychla. Zišlo jej na um, ako veľmi sa na toto leto tešila. Hneď v prvý deň prázdnin si vzadu na dvore postavili stan a Lojzo im v ňom večer vyrozprával obsah filmu Sedem statočných. Bolo to strašne zaujímavé a napínavé. Keď dohovoriť, Tonča mlčky premýšľala o tých statočných chlapíkoch, ktorí chránili chudobných dedičanov. Aj keď boli banditi v presile, nezľakli sa ich, bojovali s nimi, pokým ich nerozprášili. Odrazu vedela, prečo im Lojzo rozprával práve tento príbeh. Aj ich bolo sedem. Sedem statočných z Dunajskej ulice. Zachcelo

sa jej to vysloviť nahlas, ale ovládla sa. Cítila, že by urobila chybu, keby prvá vyslovila, čo vymyslel Lojzo Heryn. Lojzo im potom všetko vysvetlil. Hlavný stan zostane po celé prázdniny na dvore, ale stretnú sa v ňom iba večer. Cez deň budú hliadkovať v parku. V posledných dňoch sa tam pričasto poneviera niekto z tábora Jakubákov. Zbabelci, zabrdajú do malých dieciok. Je už čas, aby im to niekto zatrhol.

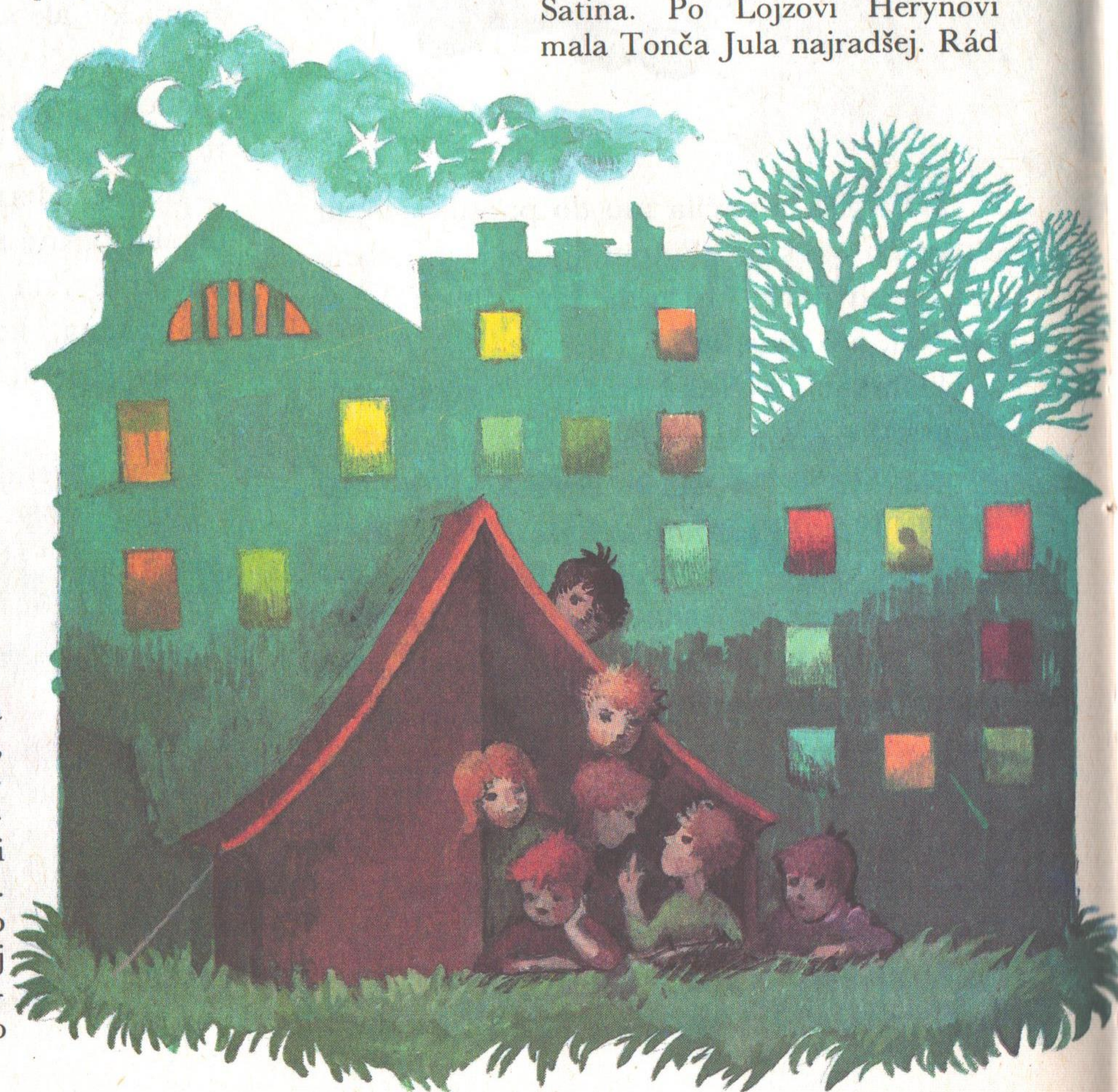
Celá vec však mala jeden háčik.

Lojzov hlas zväznel, keď im oznamoval:

„Každý z nás musí zložiť skúšku odvahy a statočnosti. Iba ten, kto ju zloží, bude patriť do skupiny Sedem statočných.“

Nasledujúci deň vyšiel Lojzo Heryn na dvor s budíkom v ruke a odviedol ich pred dvere chodby, na konci ktorej sa temneli železné dvere od pivnice. Ako vo väčšine starých domov, aj v ich boli pivničné priestory vlhké a ponuré, plné strašidelných tieňov. Razilo tam stuchlinou a šarapatili tam potkany. Tonča sa nikdy neopovážila zísť strmými schodmi skôr, kým aspoň päť minút netrieskala lopatkou o zábradlie v nádeji, že tým potkanov zastraší. Potme tam nebola nikdy. Ak sa chcela stať členkou skupiny Sedem statočných, bolo jej povinnosťou vydržať v pivnici potme presne pätnásť minút. Bola to naozajstná skúška odvahy a statočnosti.

Prvý vošiel do pivnice Julo Satina. Po Lojzovi Herynovi mala Tonča Jula najradšej. Rád

si vymýšľal hrôzostrašné historky a vedel ich rozprávať tak, že sa všetci išli popukať od smiechu. O štvrt hodiny vyšiel von s rukami zastrčenými hlboko vo vreckách, ústami mu potrhával šibalský úsmev.

„Prisámvačku, takého potkana ste ešte nevideli! Meria dobrý meter a tučný je ako prasa. Volá sa Alfréd a na konci chvosta má uviazanú ružovú mašličku. Celý čas mi rozprával vtipy.“

Všetkým bolo jasné — zasa si vymýšľal. Azda iba Belovi nie. Tonča si všimla, že kým vošiel do pivnice, ukradomky vrhol ponad plece na Jula krátky spýtavý pohľad. Štvrt hodina, ktorú v pivnici strávil Belo Satina, pripadala Tonči oveľa kratšia. Aj Belo vyšiel z pivnice s rukami vo vreckách a hneď za dverami odrapotal:

„Sú tam dvaja. Ten druhý sa volá Dežo. Chvost má najmenej trojmetrový a na konci mašličku. Bledomodrú.“

Belo sa vždy opičil po staršom bratovi. O ďalšiu štvrt hodinu vyšiel z pivnice Fero Matejka. Kráčal knísavým, námorníckym krokom rovno k Belovi Satinovi. Nepovedal nič, iba sa uškrnul, zhlboka sa nadýchol a ľahostajne si k Belovi prisadol.

Po Ferovi skladal skúšku jeho o necelý rok mladší brat Jožo. Vyšiel z pivnice so sklonenou hlavou a hoci si hneď, ako si prisadol k Ferovi, strčil hlavu medzi kolená, Tonča si stačila všimnúť, že má na tvári šmuhy, akoby plakal.

No najväčšmi Tonču prestrašil výraz tváre Vlada Bednára. Úzka priesvitná tvár sa mu za tú štvrt hodinu v pivnici ešte väčšmi predĺžila, nos stenkol a pehy stmavli. Špinavými rukami si pretieral oči, ani čo by sa práve

zobudil, a stále si nevedel spomenúť, kde je. Lojzo Heryn ho potľapkal po pleci a odviedol na dvor ku chlapcom.

Lojzo si v pivnici po celý čas pískal. Keď z nej vyšiel, tváril sa rovnako pokojne, ako keď do pivnice vchádzal.

„Si na rade,“ povedal a povzbudzujúco na Tonču žmurkol. Počkal, kým zišla strmými schodmi do uličky, čo viedla k pivniciam, a až potom zamkol vchodové dvere. Tonča si okamžite čupla a objala si trasúce sa kolená. Do pivnice neprenikal jediný lúč svetla. Okienka, kadiaľ sa zhadzovalo uhlie, Lojzo pred skúškou dokonale zatemnil lepenkou a dekami. Pískať nemohla, pretože jej od strachu drkotali zuby. Tonči sa zdalo, akoby tma okolo nej čoraz viac hustla a prtláčala ju k zemi. Zišlo jej na um, že ak bude takto počupiačky sedieť, potkan jej poľahky skočí na hlavu a vyškríabe jej oči. Vyskočila, stratila rovnováhu a spadla. Vtedy po prvý raz vykrikla. Trocha jej odľahlo, keď začula svoj hlas. Nahmatala schod. Potom druhý. Plazila sa kolenačky hore schodmi a z hrdla sa jej nezadržateľne dralo plačlivé kvílenie. Uvedo-

movala si, že ju chlapci môžu začuť a usilovala sa kvíliť tak, aby to vyzeralo, že si spieva. Tá čudná kvílivá pesnička sa však skladala z troch slov, ktoré donekonečna opakovala, a ani o tom nevedela. Pustite ma von! Pustite ma von!

Lenže chlapci počuli nielen melódiu piesne, ale aj slová. Pustili ju von. V pivnici bola presne desať minút. Skúšku odvahy a statočnosti nezložila. Preto tu teraz musí sedieť a strážiť stan. Chlapci zatiaľ hľadajú niekoho, kto by skúšku zložil, aby ich bolo sedem ako tých vo filme.

Tonča zovrela päsť a pritisla si ich k sluchám. Už na to nebude myslieť. Rozhľadla sa po dvore. V slnečnej páľave vyzeral trochu ošarpane, ale zároveň akosi milo a útulne. Túto časť dňa mala Tonča najradšej — bol to čas, keď dvor i dom patrieval iba im siedmim. O pár hodín sa dospelí vrátia z roboty, dom sa opäť naplní ich nervóznym smie-

chom, hrmotaním hrncov, búchaním dverí, výčtkami a dohovaraním. Uvedomila si, že je v celom dome sama a zaplavila ju hrdosť, lebo teraz sa nebála ani trošička. A ktovieako sa nezľakla ani potom, keď si spomenula, že to predsa len nie je celkom tak. Iba sa v duchu začudovala, ako mohla zabudnúť na deda Utekáča — veď on bol vždy doma!

Tonča si dlaňou šúchala spotené čelo a načúvala s hlavou obrátenou k obloku, za ktorým dedo býval. Dedo Utekáča nikdy nevidela, hoci mohla, keby bola niekedy v sebe našla dosť odvahy a odhrnula by záclonku na obloku jeho izby. Obloky bytu Herynovcov boli tak nízko nad zemou, že im dnu mohlo nazrieť aj malé decko. Lenže oblok na izbe, kde ležal dedo Utekáč, všetci obyvatelia domu od nepamäti obchádzali.

Keď o tom teraz Tonča uvažovala, musela uznať, že Lojzo skúšku odvahy a statočnosti ani skladať nemusel. Veď spával v jednej izbe s dedom Utekáčom!

Dedo Utekáč bol naozaj Lojzov dedko, hoci sa volal Šulo. V dome ho však každý volal prezývku, ktorá mu prischla ešte z čias, keď vládol chodiť. Ustavične totiž niekoho naháňal. Nielen tak obyčajne, ale so sekerou. Tonča o tom neraz počula rozprávať babku Cerávikovú. Tá bola v ich dome už štyridsať rokov domovníčkou a na všetky strašné udalosti s dedom Utekáčom si veľmi dobre pamätala. Tonča sa raz mamy spýtala, či je naozaj pravda, čo babka Ceráviková rozchyruje o dedovi Utekáčovi. Mama prisvedčila, vraj až na tú sekeru všetko.

Dedo Utekáč kedysi veľmi pil, a keď bol opitý, naháňal každé-

ho, kto mu vošiel do cesty. To asi z toho zranenia; vo vojne ho zasiahli do hlavy, po čase mu ochrnuli aj nohy. Tonča potom neraz počula babku Cerávikovú dušovať sa, že cez oblok zazrela pod vankúšom deda Utekáča sekeru, ale už jej neverila. A Lojzo nikdy neutrúsil o dedkovi ani slovo. Oblok na izbe, kde býval dedo Utekáč, však aj naďalej pre istotu obchádzala.

Teraz naň vypliešťa oči, a nie a nie zachytiť myšlienku, ktorá ju omíjala v hlave. Včerajšia skúška odvahy jej už pripadala ako čosi, čo sa tiež odohralo kedysi veľmi dávno a na čo by azda mohla celkom zabudnúť, keby... Keby, povedzme, vydržala stáť pri obloku deda Utekáča, kým nenaráta do sto. Určite to dokáže! A nebude švindľovať. Bude to kratšia skúška, ale rovnako ťažká. Ak ju zloží, možno sa ešte raz odhodlá na tú, čo včera pokazila.

Rozhodla sa, že rátať začne, až keď sa rukou dotkne okenného rámu. Nestačila napočítať ani do tridsať, keď začula z izby hlas. Bolo v ňom toľko úpenlivej prosby, že sa Tonča prehupla cez podobločnicu skôr, ako si stihla uvedomiť, komu ten hlas patrí.

Dedo Utekáč napoly ležal, napoly visel z postele. Biela tvár mu svietila ako tlmené svetlo v tme. Chvíľu ju pozoroval a potom znova úpenlivo zaprosil:

„Pomôž mi, dcérka!“

Kľukla si k posteli tak, aby jej starček mohol ovinúť rameno okolo pliec. Keď to urobil, zaprela sa rukami o peľastú posteľ a vstávala. Do hlavy sa jej nahrnula krv. Trochu sa zatackala, pred očami jej začali vyskakovať červené bodky. Keď sa konečne vystrela, dedko už ležal celým telom na posteli a piskľavo oddychoval. Zachytil jej pohľad

a prerývaným hlasom začal vysvetľovať:

„Načiahol som sa za pohárom, ale bol príďaleko, a tak som sa skydol... No už je dobre. Len mi ho ešte podaj, nech sa napijem, veľmi ma smádi, parom aby to vzal!“

Tonči sa začal do srdca zakrádať nepokoj — možno to spôsobili tie posledné slová, alebo nečakaný dotyk jeho prstov, keď mu podávala pohár s vodou. Bola to ruka, akú ešte nevidela. Chudá, kostnatá, obtiahnutá tenkou kožou, cez ktorú presvitali modré pulzujúce žily. Starček pil a na tenkom krku mu poskakoval obrovský ohryzok. Tonča meravo stála pri peľasti postele a očami neisto blúdila po voskovožltej stareckej tvári. Boli na nej živé iba oči.

Vystrela ruku, keď dopil, ale už si dávala pozor, aby sa im prsty nestretli. Starký sa oprel o vankúš a zatvoril oči. Už sa chystala odísť, keď sa znova ozval:

„Mňa sa báť nemusíš,“ povedal zastretým hlasom. „Kadečo o mne ľudia pohovorili, viem to. Ale nikto sa nespýtal, prečo to bolo tak.“

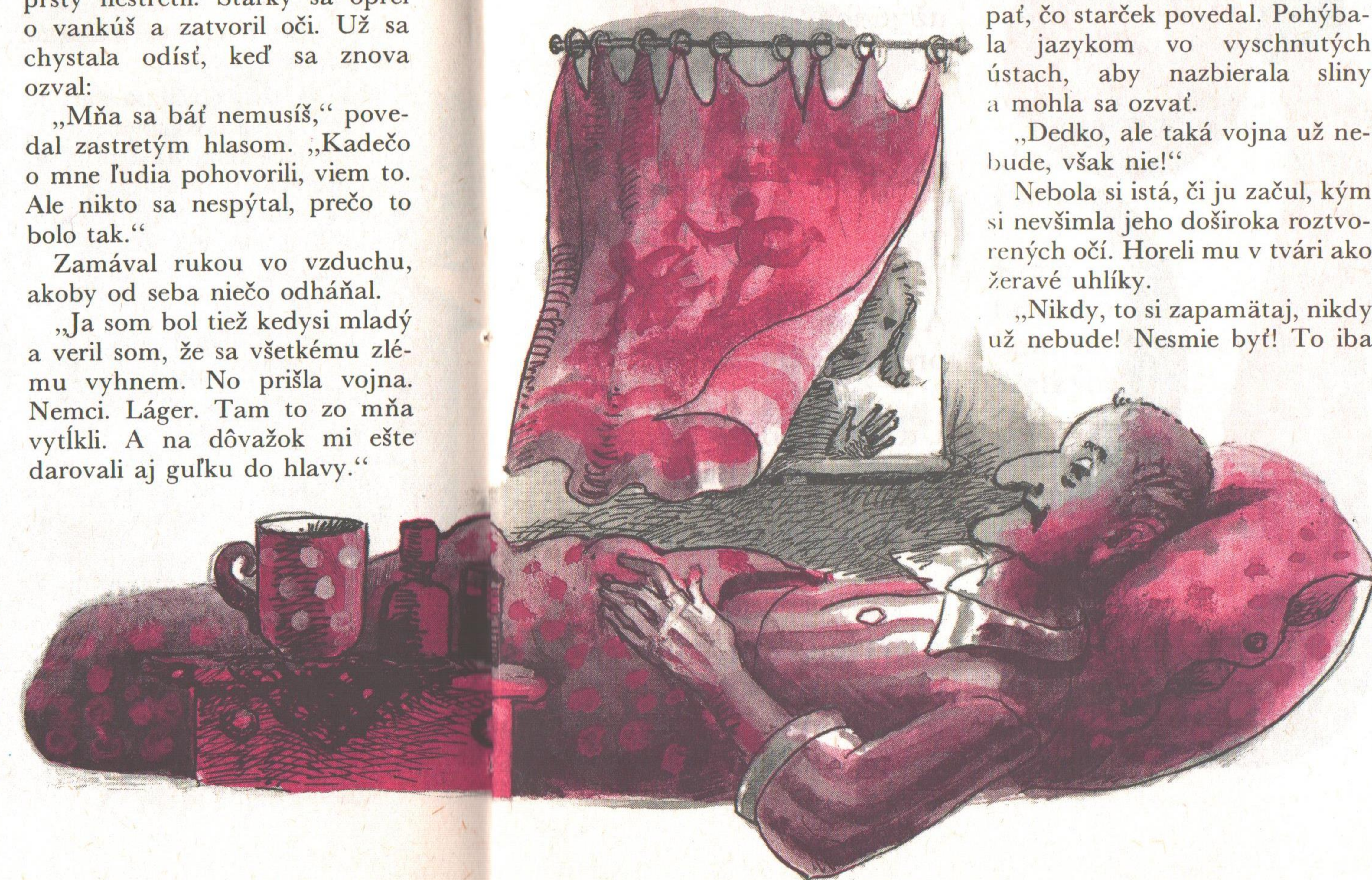
Zamával rukou vo vzduchu, akoby od seba niečo odháňal.

„Ja som bol tiež kedysi mladý a veril som, že sa všetkému zlému vyhnem. No prišla vojna. Nemci. Läger. Tam to zo mňa vytĺkli. A na dôvažok mi ešte darovali aj guľku do hlavy.“

Hrubá žila na starčekovom krku prudko bila a Tonča z nej nespúšťala ohromený pohľad.

„Beštie to boli, nie ľudia!“ vyrazil zo seba chrapľavo. „Aspoň nad tým dievčaťom sa mohli zľutovať! Od takých však súcit nečakaj, to si zapamätaj! Pozabávať sa im zachcelo.“

— Utekaj! — revali na ňu. — Utekaj a zachrániš si život! Ale utekaj tak rýchlo, aby ťa nedobehla guľka. „Ešte ju aj pažbami postrkovali. A ona tam len sedela a sedela. A tak ju na mieste... Ale ja som utekal. Dievčaťko moje, ako som ja utekal! No aj tak ma tá ich guľka dobehla. Rovno do hlavy sa mi zakvačila. Nuž ale vystrábil som sa. Len tú guľku mi doktori nevedeli z hlavy dostať, dodnes ma tam tlačí. Možno aj preto som nemohol zabudnúť... Nijako som nemohol zabudnúť...“

Starkému zlyhal hlas. Namáhal sa, ale ani tak nevydal zo seba hláska. Konečne sa mu podarilo zašepkať:

„... ako tam sedela. Na to som nemohol zabudnúť. Začal som piť. To bolo to najhoršie, čo som mohol urobiť.“

Odkašlal si a až po chvíli drsným hlasom pokračoval:

„Od pálenky sa mi rozum nadošlo pomútil. Tak veru, dievčaťko moje. Nazdal som sa, že musím všetkých naučiť utekať, aby raz vedeli utiecť pred guľkou. Napil som sa a podľho niekoho naháňať! Najčastejšie moju nebožku ženu. Ako tá vedela utekať! Na smrť som ju uhnal, chuderku. No aj sám seba som potrestal. Od tej večnej naháňačky sa mi tá ich guľka v hlave pohla, aj po rokoch narobila galibu. Už sa nikdy na nohy nepostavím.“

Tonča až teraz začínala chápať, čo starček povedal. Pohýbala jazykom vo vyschnutých ústach, aby nazbierala sliny a mohla sa ozvať.

„Dedko, ale taká vojna už nebude, však nie!“

Nebola si istá, či ju začul, kým si nevšimla jeho doširoka roztvorených očí. Horeli mu v tvári ako žeravé uhlíky.

„Nikdy, to si zapamätaj, nikdy už nebude! Nesmie byť! To iba

ja som bol taký zadubenec, že som sa toho bál. Ty sa neboj! Sú takí ľudia, múdrejší, ako som bol ja, a tí vedia, ako vojne zabrániť. Ešte sa veľa dozvieš. V škole. A dobre potom počúvaj. O vojne. Aká bola. A koľko ľudí zahynulo. Milióny takých, ako bolo to dievča. Milióny nevinných.“

Pot sa mu perlil na čele. Tvár mal skrivenú od námahy a nenávisť. Odrazu sa prudko rozkašlal.

Tonča sa obrátila k nočnému stolíku, aby vzala pohár s vodou. Vtom ju ktosi zdrapil za ruku a bolestivo jej ju vykrúcal za chrbát. Bol to Lojzo. Nevšímal si chripiaceho dedka, nepočúval, čo mu Tonča hovorí, len ju vytrvalo postrkoval k dverám a priškrteným zadychčaným hlasom, akým ho nikdy dosiaľ nepočula rozprávať, kričal:

„Vypadni odtiaľto! Okamžite odtiaľto vypadni! Nedovolím nikomu, aby dedka očumoval! On nie je taký! Dedko za nič nemôže! To bolo celkom inak! On nie je zlý! Tá odporná stará ježibaba klame! Klame, rozumieš!“

Prišlo to celkom znenazdajky — to ticho. Starček nekašlal a Lojzo už nekričal. Potom ticho pominulo a Tonča začula dedkov ustaraný hlas:

„Netreba, chlapče. Netreba plakať. Veď sa nič zlé nestalo.“

Lojzo opretý čelom o stenu potichu vzlykal. Tonča preglgla, aby sa zbavila škrtivého pocitu v hrdle a pomykala Lojza za rukáv košele.

„No tak! Prestaň! Začujú ťa chlapi. Tak už prestaň, počuješ?“

Končekmi prstov sa mu opatrne dotkla otvorenej dlane. Zacítil ten dotyk a zovrel jej prsty s rovnakou silou ako včera ona jemu, keď ju za ruku vyťahoval z pivnice po tej nepodarenej skúške.

Vodná prehliadka

MARIÁN KOVÁČIK

KAŽDÁ RYBA

na svet súca,
normálna
aj lietajúca,
skrátka celá čeliadka,
poteší sa, keď sa koná
veľká vodná prehliadka.

Každý nech si hačne,
o chvíľu sa začne.

ODSTRIHLI SI

pstruhy z dúhy
látku na plavky.

Aj bez ihly,
aj bez nite
ušili ich znamenite.

Preto sú tie plavky
ako z rozprávky.

12

DLHÁŇ

úhor
dnes
natiehol si
dres,
v ktorom hral
basketbal
za rybársky zväz.

DOBRÝ DEŇ,

pán vodič Rak!
Berieme vám
šoferák.
Z toho auta
za vami
už je iba
vrak.

Máte to na účte
Cúvať sa naučte!

Tak!

A čo ten rak
predvádzať chcel asi?

Určite to boli
bezpečnostné pásy

KEĎ KAPOR

na vojnu rukoval,
brnenie mu
kováč ukoval.

Ale kapra
hneď do vody sotili
admiráli
z ponorkovej flotily.

Aj v brnení
dobré si tam zvyká.
Dosiahol už
hodnosť podvodníka.

A za vzornú
službu v armáde
dovolenku
pôjde tráviť
na Vianoce
do kade.

VŽDY KEĎ SKÁČE

žaba
strach mám
o žabu,
či sa žabe otvorí
padák
z hodvábu.

UJEC SUMEC

vypravil sa na riek
napriek drieku
v maturitnom obleku.

Úhor sa mu rehlí:
„Gate sa ti
zbehli!

Keby ja mal
taký driek!
Som na posmech
všetkých riek.“

Vadili tie reči
sumcovi,
tomu nášmu
fúzatému ujcovi.

Keby mu spred fúzov
úhor neuvrzol,
bol by z neho spravil
námornícky uzol.

A ČO ROBI ŠŤUKA?

Šťuka
doma fňuká.

Slzička jej
tečie po líčku.

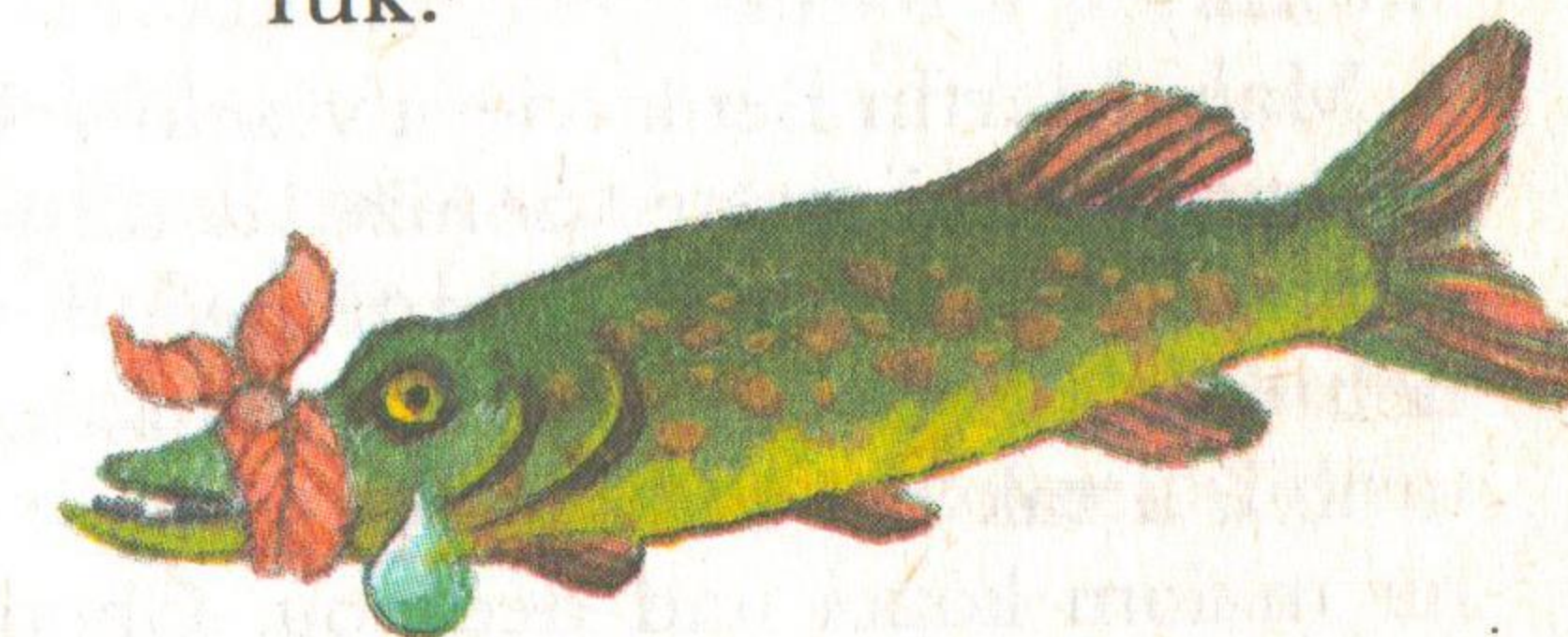
Vytrhli jej
u zubára
dravú
stoličku.

A čo bude robiť šťuka,
keď vyzdravie,
keď dofňuká?

Pripláva
a spraví — štuk —
Vypne obraz.

A čo zvuk?
Zvuk sa z vody
nevysíela.

Zvuku je to
fuk.

TAKŽE VIEŠ,

kde som to videl,
kde tie ryby plávali.

Vo filme pre pamätníkov
raz to v telke dávali.

13

Tváre

BRANISLAV REZNÍK

Malý Martin Benkovie si veselo vykračoval po rozpálenej ceste poníže dediny. Slnko svietilo, vtáčiky spievali, nuž nečudo, že mal dobrú vôľu. Svoju prácu v chalupe si už urobil, a tak bol kresliť pod „svojou lipkou“ na malom kopci nad dedinou. Chodieval ta vždy, keď mal čo len trochu voľného času. Sadol si, chrptom sa oprel o mohutný kmeň lipy, privrel oči a v tej chvíli sa mu v predstavách mihali celé stáda mladých koní. Niektoré cválali, iné sa potichu pásli a malé žriebätka šantili okolo svojich matiek. Potom už len stačilo položiť malú, starostlivo ohobľovanú dosku na kolená, pridržať palcom papier pred zvedavým vetrom a mohol začať kresliť.

Kreslil veľmi rád, či už ľudí alebo zvieratá, no najradšej kreslil koníky. Dnes sa mu

podarilo nakresliť mimoriadne pekného. Bol presne taký, akého majú susedovci v maštali — s veľkou hrudou a mocnými nohami, aby vládol ťahať ťažké náklady.

Martin Benka si spomenul na obrázok, čo zvieral pod pazuchou, a na tvári sa mu mihol úsmev. Predstavoval si, čo s ním urobí. Nalepí ho do takej zvláštnej rozťahovacej knižky, čo si sám zliepa z obálok písaniek — pán učiteľ povedal, že taká knižka sa volá leporelo — a potom... Pri pomyslení na to, komu daruje túto svoju najmilšiu obrázkovú knižku, sa troška začervenal. Chcel by ju darovať spolužiačke Marienke Klačkovej, len... len nie si je istý, či sa mu nevysmeje. Ale hádam nie. Jej mladšiemu bratovi daroval podobnú knižtičku, plnú obrázkov zo života dedinských chlapcov, a Marienka sa na nich veľmi zabávala.

Martin Benka pridol do kroku, keď tu zrazu — „fííí!“ — ozval sa hlasný hvizd a spoza neďalekých kríkov vyskočili chlapci z dolného konca Kiripolca. Obstali ho a skôr, ako sa stihol spamätať, najväčší z nich, Jožo Sedlár, mu už kľačal na prsiach.

„Čo je? Čo chcete?“ preľaknuto sa spýtal Martin.

„Pozrime ho, vtáčika! Tak on to nevie! Však si ty spomenieš!“ zavrčal Jožo.

Ostatní chlapci ich obstúpili ešte bližšie. „Ja... naozaj neviem, čo chcete,“ vyrážal zo seba Martin sťažka, lebo Jožo mu stále kľačal na prsiach.

„Struhni mu jednu, hneď si spomenie,“ povedal Miro Vavruš a zohol sa po obrázok na pohodenej doske.

„Vydrž!“ odvrkol mu Jožo a znova sa obrátil k Martinovi.

„Ty teda nevieš! A čo je toto?“ vyštekol naňho Jožo a strčil mu pred oči akýsi papier vytrhnutý zo zošita.

Na liste papiera bola nakreslená jablň pri plote farskej záhrady a okolo nej štyria chlapci. Jeden preliezajúci plot, druhý pod stromom a dvaja na strome. Obrázok nedávno nakreslil do pamätníčka Jožovho mladšieho brata Miška.

„Tak čo? Kreslil si to ty, alebo nie?“ znova naňho vyštekol Jožo.

„Kreslil,“ priznal sa Martin, „no a čo?“

„Tak nám potom povedz, kto je toto!“ zasyčal naňho Jožo a ťol prstom do obrázka na miesto, kde bola koruna jablone, z ktorej trčala hlava jedného z chlapcov.

„Ja neviem! Nikto! Pust!“ hádzal sa Martin pod Jožom.

„Toto som ja. A ten pod stromom je Jožo. Sú to naše tváre. Každý nás hneď spoznal,“ povedal náhle Miro Vavruš a potom sa prísne spýtal:

„Prečo si nás takto nakreslil?“

Martin od úžasu vytreštil oči. Chcel niečo povedať, ale v hlave mu zahučalo a v ušiach zaľahlo. Z rečí chlapcov vyrozumel iba toľko, že kostolník hovoril Jožovej mame o krádeži jablák vo farskej záhrade a že pán farár v nedeľnejšej kázni zlodejov prekláje.

„Si žalobaba a zradca!“ povedal nakoniec Jožo a otrčil mu pred nosom päť.

„Ale ja... Ja som nechcel... Verte mi!“

spamätal sa Martin a snažil sa presvedčať chlapcov.

„Tak čo? Zbijeme ho, alebo ho necháme tak?“ spýtal sa Jožo svojich kamarátov.

„Daj mu aspoň jednu. Na príučku!“ ozval sa Miro a hodil do trávy dosku s obrázkom mocného koňa.

„Nechajme ho zatiaľ tak. Uvidíme, čo bude v nedeľu. Ale keď ešte raz nakreslíš taký obrázok, tak si nás nepraj!“ povedal Števo Madluch a pohrozil Martinovi zovretou päťou.

„Dobre,“ rázne rozhodol Jožo a vstal z Martinových prs.

Martin sa pomaly pozviechal zo zeme, oprášil sa a pozeral za chlapcami, až kým nezmizli za kríkmi. V ruke držal pokrkvany papier s obrázkom.

Odvtedy Martin Benka vždy, keď kreslil nejakú tvár, dával jej vlastné črty. Ba aj v dospelom veku, keď už bol slávnym a uznávaným maliarom, maľovaniu portrétov sa vyhýbal.

Náš kamarát Čipko

Deviata časť

ANTON HYKISCH

Bez mamy

„Mali by sa vyniesť smeti,“ povedal otec v neurčitom gramatickom tvare. „Lenže mne sa zatiaľ pripáli mäsko. Podaj mi to vrecúško s korením, Roman!“ Roman sa hrá v izbe s poschodovou garážou, ktorú mu ocino priniesol z Číny. „Tak, čo je? Nepočuješ, že sa mi všetko pripáli?“

Roman so vzdychom pribehol do kuchyne.

„Zase čína?“

„Pozrimeže, mladý pán! Vari sa ti nevidí? Také ňam ti tu nikto neurobí. A budeme jesť paličkami.“

Roman podal vrecúško s korením.

„Koreníť nie je zdravé, ocko,“ povedal. „Aj starká Eva vraví.“

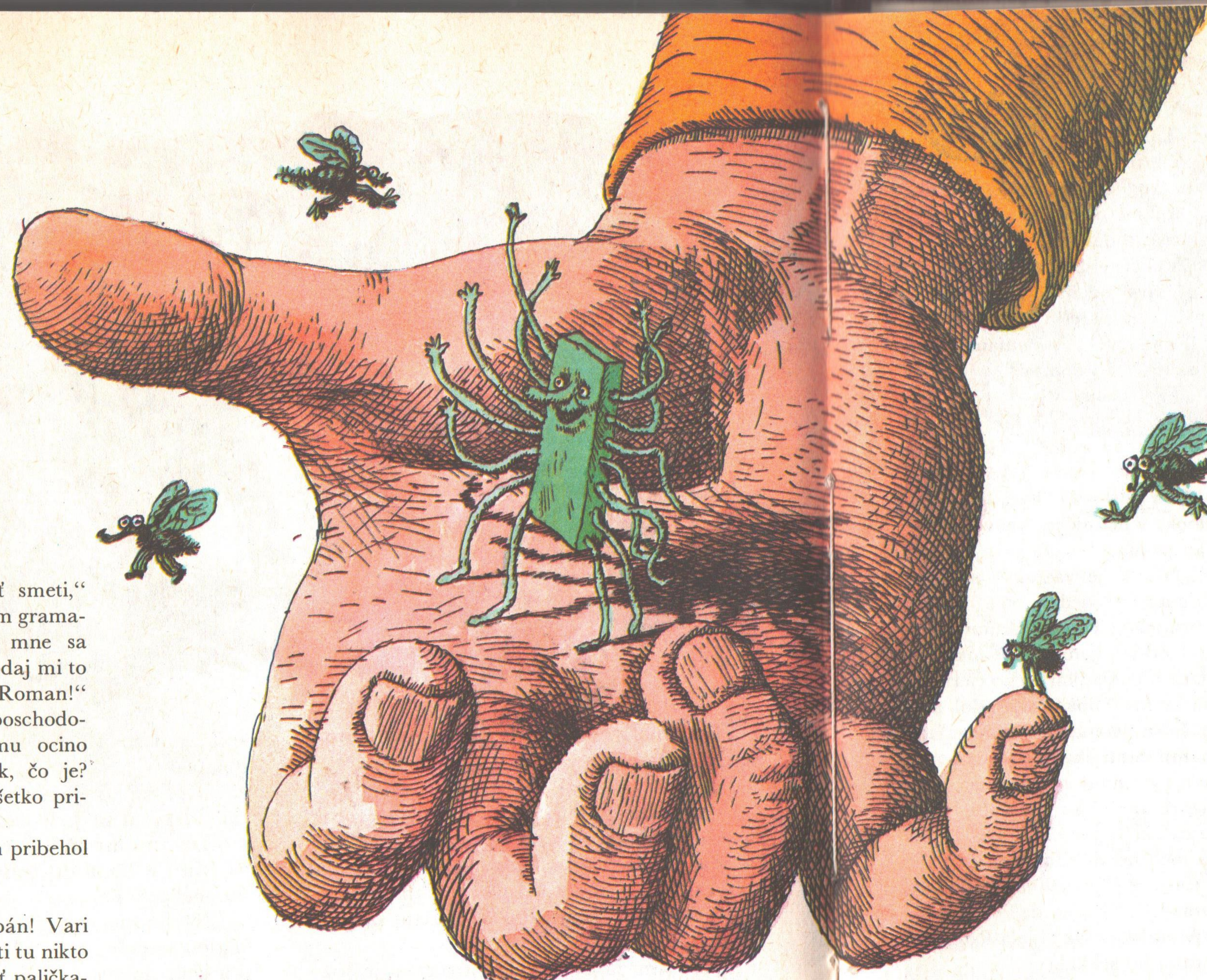
„Chlapi znesú aj korenie. Len sa ty neboj!“ Otec neohrozene vareškou miešal mäso pokrúpané na drobné kúsky. Po očku hľadel na nádobu so smetami, akosi sa škrabali von. „Tie smeti by sa naozaj mali vyniesť. Lenže samy nevypochodujú. Nemá tvoj pria-

teľ Čipko dáky zlepšovák na elektronické vynášanie smetí?“ Roman pokrútil hlavou. „Čo, keby si ich skúsil vyniesť sám, čo povieš?“

Roman so zvesenou hlavou sa chytil vedra a putoval do predsiene. Darmo, protivíť sa nemôžem. Musím sekať dobrotu, po výlete na Kanárske ostrovy je rodina Laciakovcov načisto roz-

vrátená, presnejšie minia-turizovaná. Zmenšená. Chýba jej najdôležitejší človek — mama. Leží v nemocnici už druhý týždeň. Každú stredu a sobotu ju chlapi chodia navštevovať a menšiemu chlapovi je do plaču.

Zrazu cengá zvonec. Roman pustí vedro so smetami a zdvihne domáci telefón.

„Uvarím, Romanko. Len ma nechaj, aby som si vydýchla. Ako sa má Elenka?“ obracia sa k otcovi. „Čo je s tlakom?“

„O niečo poklesol,“ vraví otec. „Ale o prepustení domov nemôže byť ani reči,“ a pozerá sa vyčítavo na Romanka.

Otcov pohľad je strašný. Áno, teraz začnú hovoriť, že mamin stav sa zhoršil po tom hroznom výlete lietadlom! Roman má už slzy na krajíčku. Radšej schytí vedro so smetami a zapne chodbové svetlo.

„Na vysoký krvný tlak treba jesť veľa cesnaku,“ vraví starká. „Ibaže práve teraz ho nedostať... Romanovi uvarím poriadnu kašu. Uvidíš, väčšmi sa jej poteší, ako tvojmu čudu. Ale ja tvoj výtvar ochutnám, čo povieš?“

„Cesnak, cesnak,“ mrmlal si otec Milan Laciak. „V nemocnici sa nemôže kŕmiť cesnakom. Elenka má zväčšenú ľavú komoru srdca. A tomograf majú práve pokazený. V tom je problém,“ začul Roman na chodbe.

Čipko, pomôž!

„Mamina má ľavú komoru srdca zväčšenú. A v nemocnici majú tomograf práve pokazený. V tom je problém, kamarát Čipko,“ šepotal Roman, keď starká Eva vyšla večer z jeho izby, zľahka ho pobozkala a nahradila tak trocha, trošička mamin bozk, ktorý sa nedá nahradiť.

Čipko pokorne drepel na poličke pri Romanovej hlave. Ak nechce skončiť v koši s odpadkami, musí pohnúť svojimi mikroprocesormi! Napraviť, čo neroz-

„Starká Eva je dole!“ kričí Romanko. „Hurá!“

Starká Eva ako spása zmenšenej rodiny vystupuje z výtahu. Roman jej beží naproti.

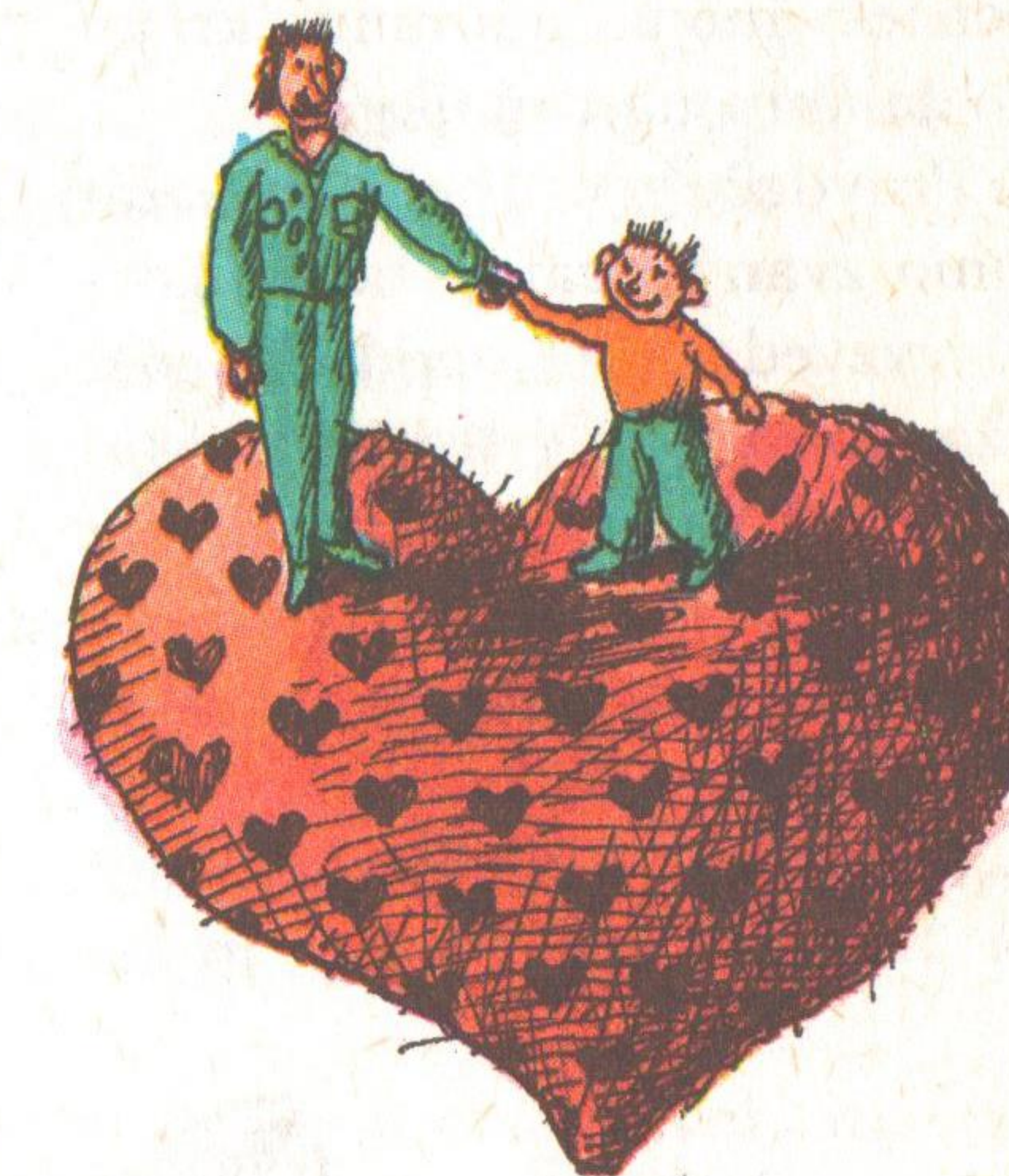
„Dobre, že ideš, starká!“

„Čože, ocinko varí čínsku špecialitu?“ ňuchá starká Eva a skladá si tašku.

„Však mi uvaríš niečo dobré, starká Eva?“ vešia sa na ňu.

vážnym výletom lietadlom obaja narobili!

„Tomograf je pokazený... Vieš ty čo, Romanko? V stredu ma vezmeš do nemocnice. Musíme sa dostať k tomu tomografu, tam sa poradím s kamarátmi a uvidíme!“

Roman už nepočul. Zaspal ako podfatý. Život bez mamy, zápas so školou, najmä so súdružkou učiteľkou Čerešničkou, to sú vážne a vyčerpávajúce veci. Chlap po nich zaspí ani poleno.

Na kolotoči okolo mamičkinho srdca

„Tvoja mamička má poškodené srdiečko,“ štebotal Čipko v kúte pracovne pána primára, kde Romana posadili, aby si pozeral časopisy. Zatiaľ sa otecko radil s lekármi. „Srdiečko je ako pumpa. Pumpuje krv do celého tela. Ak je pumpa poškodená, nevládze pracovať a potom...“

„Moja mamina nemôže mať nič poškodené. A nemá nijakú pumpu, rozumieš?“

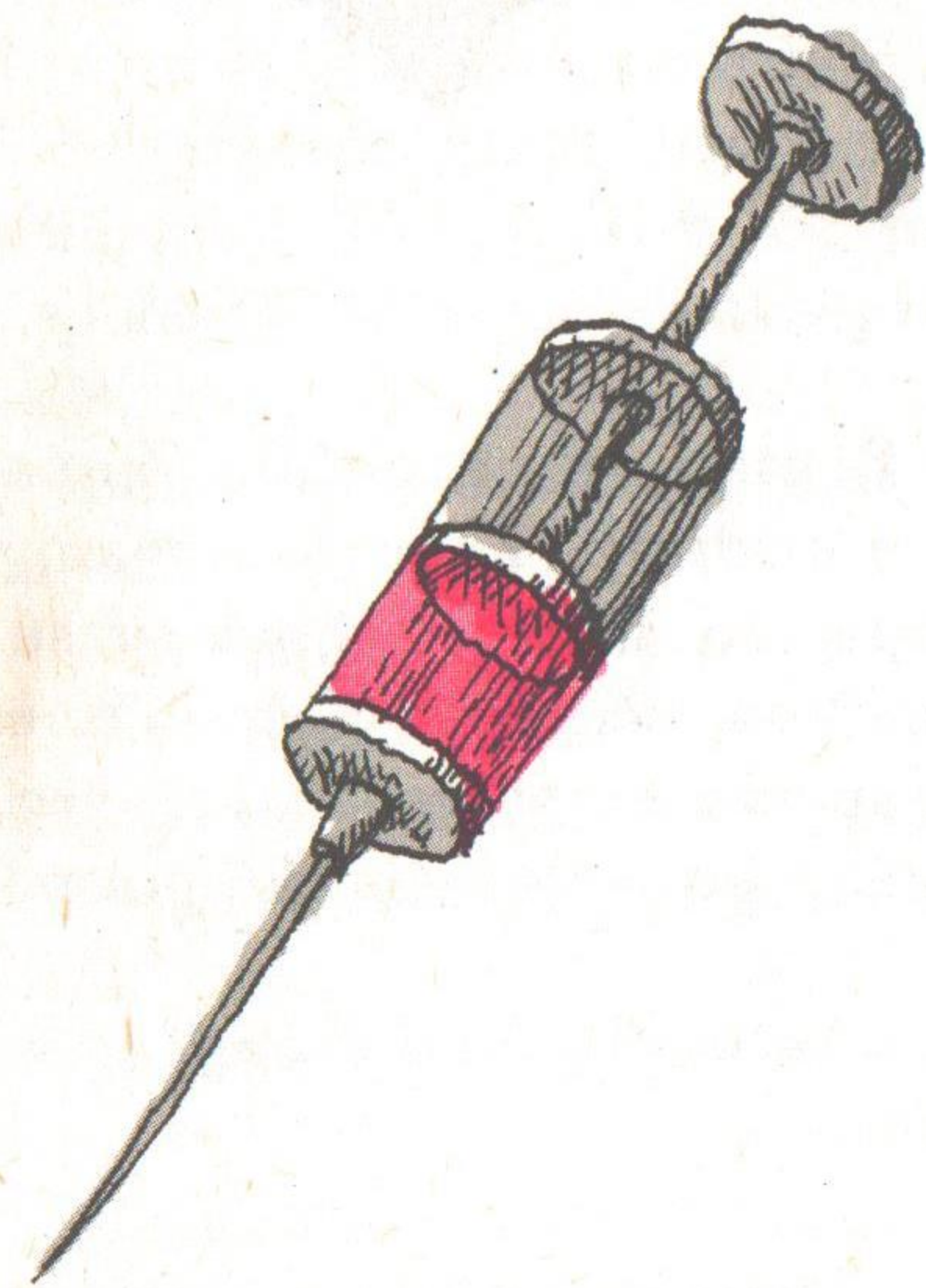
„Počúvaj pána primára, ty trulko! Prečo mi neveríš? My sa však pozrieme do mamičkinho srdca, či je naozaj poškodené a kde ho treba opraviť.“

„Do srdca?“ zhróžil sa Roman. „Čo si šiši? Hádám len nechceš moju maminu krájať ako salámu na raňajky?“

„Pravdaže nie. Ibaže kamarát Tomo zvaný Graf je taký šikovný vyzvedáč, že uvidí aj bez noža, čo sa deje v srdiečku. Mamička nič nepocíti. Prisahám ti, Romanko!“

„Lenže je pokazený ten tvoj pán Graf!“

„Je spojený s počítačom, mojím kamarátom. Nechaj to na

mňa. Len sa musíme s pánom primárom dostať k Tomovi.“

Našťastie nebolo sa treba miniaturizovať. Ocino zobral za ruku Romana, vošli do veľkej sály. V strede bol veľikánsky valec a v ňom posteľ. Roman pocítil, ako sa Čipko v jeho dlani

chveje, sálalo z neho ako z pece. Pán primár stlačil akúsi páčku a vykrikol:

„Fantastické, súdruh inžinier! Pozrite sa! Počítačový tomograf ide!“ Lekár nadskočil ako Romanko na Vianoce. Všetci sa strašne rozosmiali. „Stal sa zázrak!... Sestrička! Prineste pacientku! Ideme na to!“

Pán primár od radosti dupkal po gumenej podlahe, zapájal roztodivné prístroje, obrazovka počítača sa rozžiarila.

„Poď bližšie k Tomovi!“ šepkal Čipko. „Vylož ma tuto na priečku tunela, nad posteľ! Keby som ta začal lieziť sám, pána primára chytí rovno infarkt myokardu!... Dobre!“ komandoval Čipko.

„Roman! Čo tam sliediš?“

„Nechajte ho,“ nadchýnal sa primár. „Aký milý chlapček. Nech vidí ten zázrak!“

Sestrička priviedla mamičku z nemocničnej izby. Mama si s úsmevom ľahla na posteľ v tuneli. Potom sa zrazu celý tunel okolo maminej postele začal krútiť. Roman zatajil dych. Sledoval Čipka, ako je prilepený na okraji. Všetci Čipkovia začali neviditeľnými lúčmi ohmatávať pani Elenu Laciakovú, potom tukali späť a povedali počítaču, čo videli.

„Sem sa pozrite, pán inžinier!“ Na obrazovke počítača sa objavilo srdce. Pán primár potočil gombík a v sále začuli pravidelné úder.

„Roman! Pozri! Mamičkinho srdiečko! Počuješ, ako pracuje?“

Mamička s úsmevom na tvári spokojne ležala na lôžku. Okolo nej sa otáčala lesklá obluda s Čipkom ako na dákom koloto-

či. Vraj choré srdce! Veď bije ako kanón!

Pán primár pozorne sledoval srdiečko na obrazovke. Krútil gombíkmi, približoval si jednotlivé časti a nakoniec vykrikol:

„Výborne! Stena ľavej komory nie je poškodená. Máme šťastie, vážený priateľ!“ Obrátil sa k Romanovi: „Tvoja mamička sa čoskoro vráti domov.“

„To je ozajstný zázrak,“ povedal dojata otec Laciak a chytil Romana za ruku. „Videli sme mamičkinho srdce, takmer sme v ňom cestovali, hoci je skryté hlboko v mamičke. Neuveriteľné, pán primár!“

„To nie je zázrak,“ povedal Roman a viedol otca bližšie k priateľovi Tomovi Grafovi. Zobral odtiaľ kamaráta Čipka do dlane a pohladkal ho po čiernom chrbátiku. Čipko zapriadol ako mačička. Roman sa usmieval na mamu. Sestrička jej práve pomáhala vytiahnuť sa z tunela. „Teraz ti, mamička, pomohli moji kamaráti Čipkovia. Všetci sa už na nich nehneváte, rodičia?“

Otec sa strhol a kyslo sa usmial.

Mamička však objala Romana a tuho ho stískala.

Musela ich odtrhnúť sestrička. Všetci vyšli na chodbu a odprevadili maminu do izby. Už len na pár dní.

Roman si chcel zadubasiť od radosti na nemocničnej chodbe, ale nebol si istý, či toto právo nemá iba pán primár a jeho sestričky.

(Dokončenie v budúcom čísle)

ILUSTRUJE PETER KLÚČIK

Liečivé rastliny

JÚLIA MIKUŠOVÁ

Náš ocko je veľmi sčítaný človek, čo má svoje výhody i nevýhody.

Napríklad minule si kúpil Atlas liečivých rastlín a odvtedy sa u nás všeličo zmenilo. Pokiaľ sme chodili do lesa zbierať rozličné liečivé lístočky, bolo nám fajn. Horšie už bolo, keď sme museli piť odvar z tých lístkov. Našťastie mama s tým rázne skoncovala a chvíľu bol pokoj.

Neskoršie sa však ocko dočítal čosi o zázračnom univerzálom všeliaku — o cesnaku. No a bolo to tu opäť. Namiesto pocesnakovanej hrianky každý z nás musel večer čo večer zjesť hlavičku cesnaku, pretože je to vraj lepšie, než si dať v nemocnici pichať injekcie. Pripúšťam, ibaže po injekcii ma ešte nikdy tak strašne nebolelo brucho ako po tom otcovom lieku. Takže najbližšieho hodovania som sa už odmietol zúčastniť a mama takisto.

Lenže náš ocko sa len tak ľahko nevzdáva. Včera objavil v novinách správu, že istá čínska textilná fabrika začala vyrábať liečivé odevy. Do šiat všiva liečivé bylinky, ktoré zmierňujú bolesti a utišujú zápal. Liečivé účinky odevov trvajú dva roky.

Nuž čo? Odteraz budeme v noci zbierať na rázcestiach zázračné bylinky a vo dne ich zašívaj do nohavíc, vetroviiek a kabátov.

Dajako to len zvládneme.

Húsky, húsky, podte domov

MILAN RÚFUS

Jar — za lupienkom lupienok —
tebe sa skladá na vieňok.

A v tvojej vôni ukrytá
o tebe si to počíta:

„Má ma rád, nemá, má ma rád...“
Kto fúkne jari do karát,

že sa jej potom rozletia?
Do sveta, moje do sveta...

A ja volám z prázdnych stromov:
„Húsky, húsky, podte domov!“

„Vlk sa ukryl za kríčkom,
utiera sa ručníčkom!“

„Kto ho utkal? Kto ho ušil?
Keby som to aspoň tušil.“

Rúčky hodín? Srdcia zvonov?
Húsky, húsky, podte domov!

Netreba sa vlka báť.
Budeme sa pekne hrať!“

Jar — za lupienkom lupienok,
zo spevu, slov a spomienok
tebe sa skladá na vienok.

Chystá ti bielu výbavu.
Daj si ten vienok na hlavu!

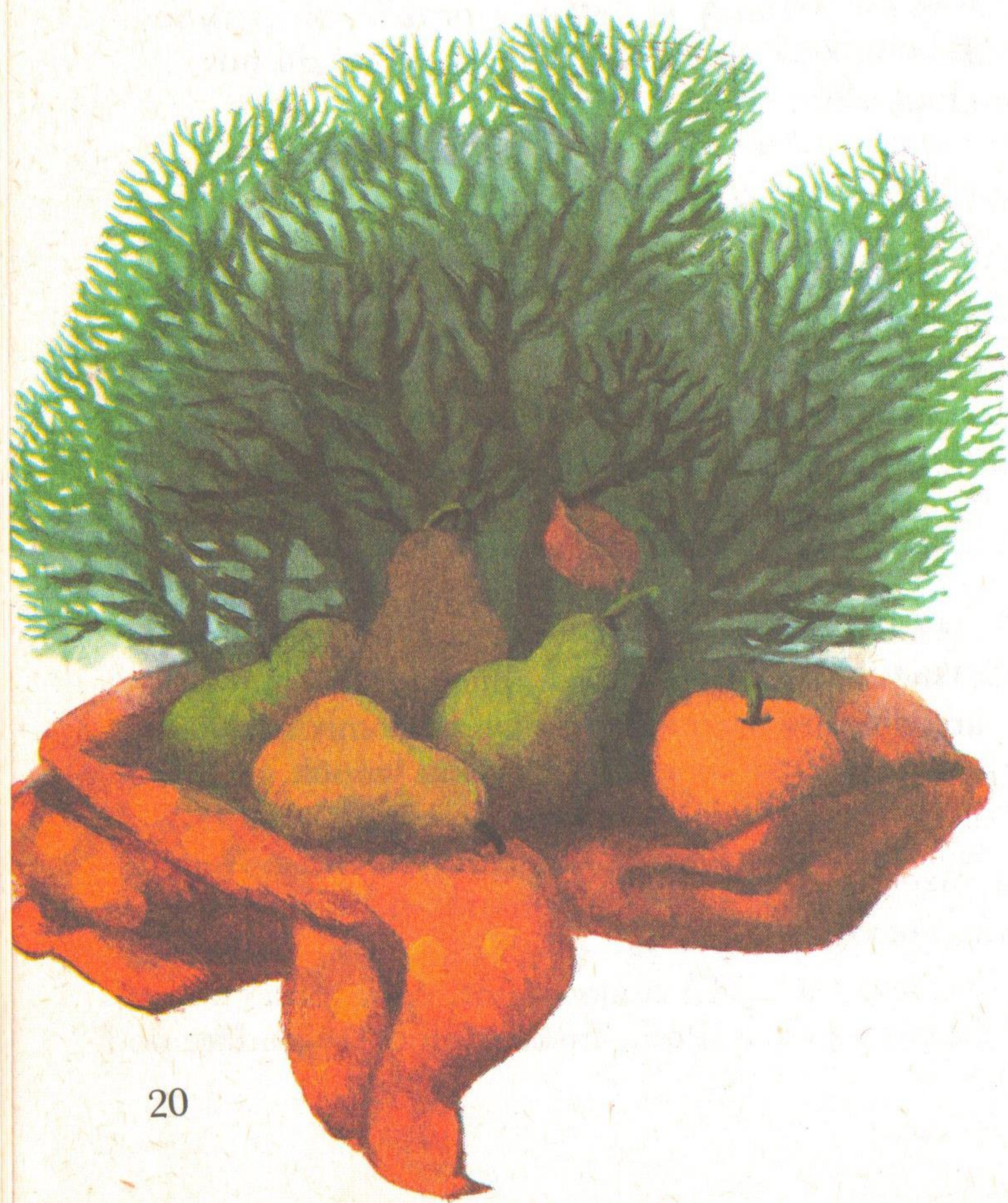
Tá moja už vie, čo je pot.
„Pod, húska, domov... podže, pod!“

Iveta sa viezla harmonikovým autobusom. Ešte dve zastávky a vystúpi. Prejde popri studni a o chvíľočku bude na chate. Pozbiera zimné hrušky, poukladá ich do debničky a ešte jej zvýši desať minút, aby sa vynadávala na pustnúcu záhradu.

Keď chcela odomknúť bráničku, zistila, že je otvorená. Prekvapilo ju to. Spozornela a ostražito kráčala k drevenej chatke. Poriadne sa zľakla, keď stúpila na igelitovú tašku v schnúcej tráve. Zaprašala ako ľadový obrúsok.

Nevošla do chatky, radšej sa hneď pustila do práce. Pooberala hrušky a poukladala ich do dlhého svetra. Odrazu zbadala v tráve žiarovku. Zdvihla ju a zadívala sa na jej wolframové srdce. Bolo pretrhnuté.

Náhľivo dozbierala hrušky a keď ich ukla-

dala na verande, všimla si, že v lampe na stropce chýba žiarovka. Niekoľko tu bol, pomyslela si a dotkla sa prázdnej keramickej objímky. Alebo je dnu?

„Je tam niekto?“ opýtala sa.

Biely strom noci

DANA PODRACKÁ

„Áno,“ ozval sa chlapčenský hlas spoza dvier.

„Si... zlodej?“

„Nie.“

Iveta sa upokojila.

„Dám ti hrušku,“ povedala a chytila kľučku. Potom otvorila a vošla dovnútra. Štukla vypínačom. Zalialo ju citrónové svetlo. Na drevenom kresle uvidela neznámeho chlapca. Sedel zamotaný v kockovanej deke. Mal veľké smutné oči, ktorých sa nemusela báť.

„Ty sa skrývaš?“ opýtala sa Iveta a podala mu hrušku.

„Ušiel som z domu.“

„Prečo?“

„Naši sa rozvádajú.“

„Určite ťa hľadajú,“ povedala Iveta zamyslene.

„Možno.“

„A kedy si ušiel?“

„Včera.“

„Myslíš, že tak sa nerozvedú?“

„Chcel by som to.“

Chlapec sa roztriasol napätím, alebo zimou. Iveta vstala, priniesla mu otcov vatova-

ný kabát, vybrala zo skrinky marmeládu a keksy a ponúkla ho. Mlčky jedli a obaja pokukávali na detskú tlačiarňičku, ktorá ležala porozhadzovaná na stole. Z jej písmen by sa dalo natlačiť tisíce slov, ale práve tie pravé tam v tejto chvíli chýbali.

„Ako si sa dostal dnu?“ spýtala sa po chvíľke Iveta.

„Bolo odomknuté.“

„Zima ti nebola?“

„Trochu.“

„A žiarovka?“

„Vypálila sa. Vyhodil som ju a premontoval tú z verandy.“

Iveta sa usmiala. Vonku sa už zo šera začali stavať tmavé katedrály noci. Už musela ísť.

„Zajtra prídem,“ povedala a rozbehla sa na zastávku.

Z autobusu uvidela policajné auto. Blikalo

svojím modrým okom, ale k chatke nezabočilo. Iveta si vydýchla a rozmýšľala, prečo sa dospelí rozvádajú.

Ráno vybrala z pokladničky všetky svoje úspory. Keď sa vracala zo školy, kúpila pre chlapca vankúšikový šampón, pletenky a maslo. Z domu vzala aj novú žiarovku. Tak sa ponáhľala, že si pripadala ako lietajúca bábika.

Keď vošla do chatky, chlapca tam už nebolo. V drevenom kresle ležala iba starostlivo poskladaná deka a na bielom obruse bol vytlačený odkaz: AHOJ.

„Ahoj,“ odpísala prstom vo vzduchu a rukou sa zastavila na objímke. Zatočila do nej novú žiarovku.

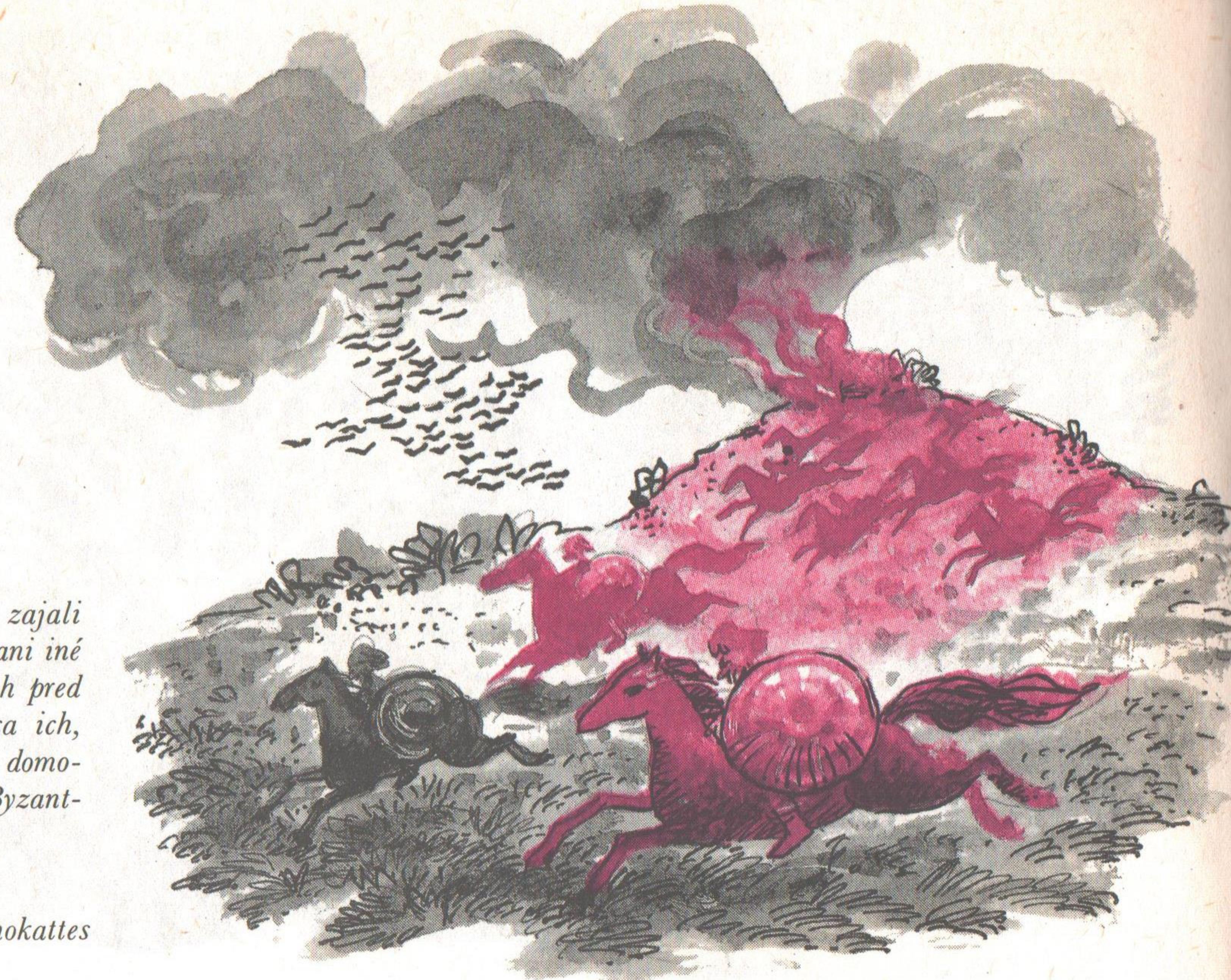
Potom poprikrývala hrušky a dlho sa dívala do svetla. Keď večer odchádzala, svetlo nezhasla. Z verandy svietil nad krajinou biely strom noci.

Traja bratia

MILAN FERKO

Deň po bitke byzantské hliadky zajali troch mládencov. Nemali meče ani iné zbrane, len gusle. Predviedli ich pred cisára Mauríkia. Vypytovali sa ich, z akého sú plemena, kde je ich domovina a prečo prišli na územie Byzantskej ríše...

Teofylakt Simokattes

Avari, toto výbojné ázijské plemeno, sa veľmi podobali Hunom. Najmä tým, že aj ich pluhom bola šabľa a úrodou korist'. Avari boli vysokí (o stáročia to potvrdia archeológovia podľa nálezov kostier), bojovní, ukrutní. Z ich mena (Avari, Abari, Obori) zrodilo sa naše slovo obor. Kmene, čo sa im postavili na odpor, vyťali do nohy. A tie, čo sa im podrobili, nútili na ďaleké výpravy za stádami dobytka a zajatcami, za zlatom a drahým oblečením.

Tak sa dostali do avarského vojska aj traja bratia — Ant, Piast a Volk. Chýr o ich udatnosti šiel veľký, dobrotivý. Už na začiatku výpravy, keď bojové družiny tiahli popri Dunaji nadol, avarský vládár kagan Tudun sa presvedčil o ich schopnostiach. A keď vojsko prešlo Dunaj,

minulo údolia balkánskej Moravy a Vardaru, keď sa rozlialo ako povodeň po krajoch makedónskych a tráckych, slovianske družiny si žiadali Anta, Piata a Volká za veliteľov. Kagan však chcel mať na čele oddielov len avarských náčelníkov. Tí hnali do boja najprv Slovienov. Až za nimi — šli Avari. Tak avarskí náčelníci šetrili svojich súkmeňovcov. No pri rozdeľovaní koristi boli Avari, pravdaže, samoprví!

Slovianski bojovníci pohrozili, že sa vrátia na sever, ak sa im nevyhovie. Kagan ich prehovárал a pokrytecky rozhodol:

„Pre troch slávnych bratov mám osobitné poslanie. Pôjdu ako moji vyslanci k samotnému byzantskému bazileovi, cisárovi. Preto im dám aj nové, vznešené mená. Ant bude odteraz Arda-

gast, Piast — Piragast a Volk sa bude volať Vogast.“

Vyzeralo to, že kagan ich významnáva, lež on ich posielal na istú smrť. Nedal im nijaké dary pre bazilea. Iba im prikázal predstúpiť pred neho a vyhlásiť: Ak dáš kaganovi Tudunovi sto meríc zlata, nechá tvoje prestolné miesto na pokoji, v opačnom prípade ho dobyje, teba strčí do volského jarma a spraví svojím posledným otrokom!

Toto mali povedať. A mali to vyhlásiť s jednou rukou na zbraňi a s druhou na náprsnom pancieri. Na takúto reč nieže každý cisár alebo kráľ, lež i knieža či vladyka by odpovedal jediným spôsobom: Nalejte im do úst roztopené olovo a dajte ich roztrhať koňmi!

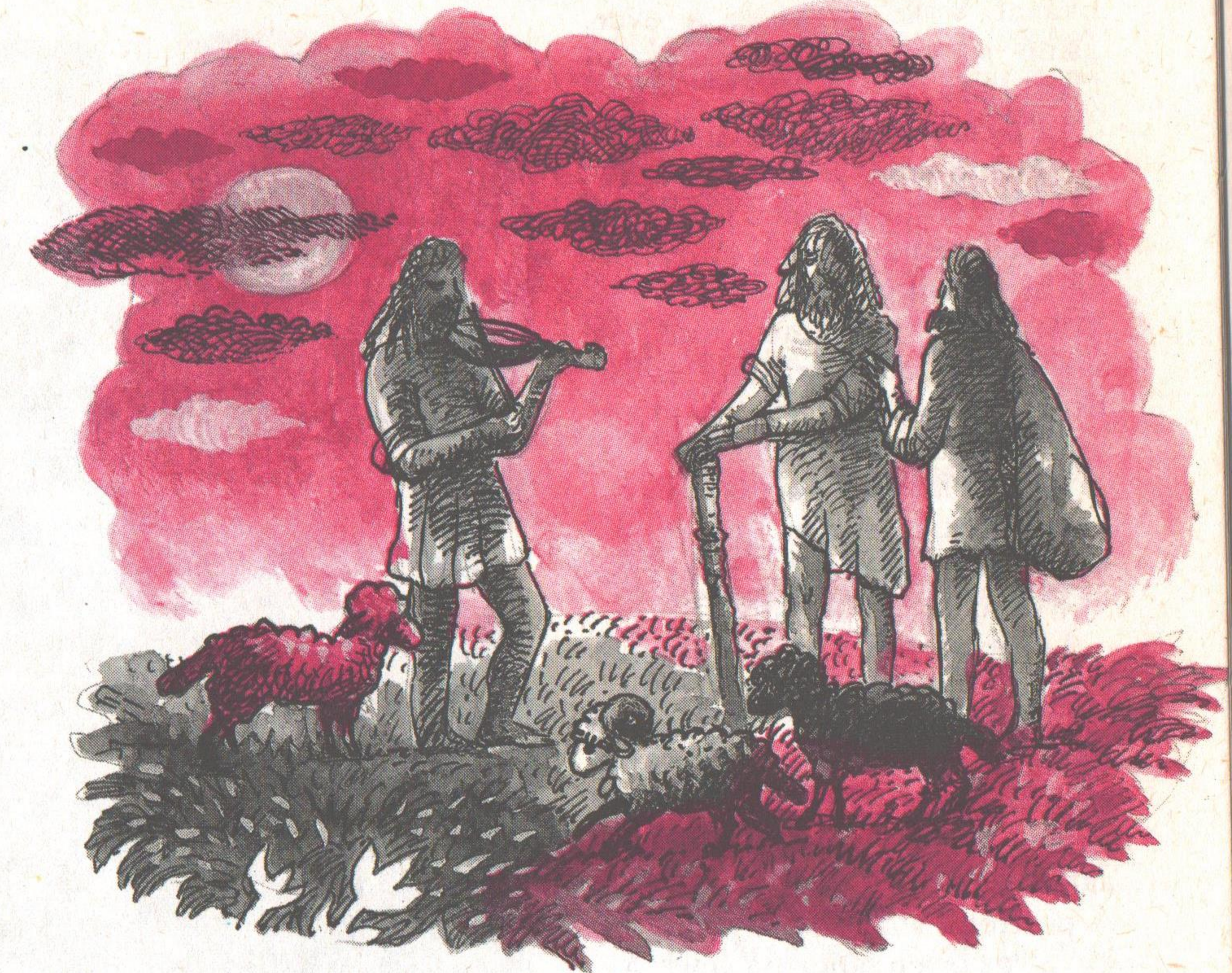
Ardagast, Piragast a Vogast neboli mechom udretí. Už na

deň cesty od posledných avarských stráží sa zastavili pri brode — trhovisku. Bojové sekery a nože, opasky a haleny, obšité hrubými koženými pruhmi a kovovými platničkami, vymenili za obyčajný ľudový odev, gusle a dve ovce s baranom. Zároveň si povedali, že sa vrátia k svojim starým menám. Ant a Piast pôj- ako pastieri a Volk ako gusliar. Kam? Na sever nemôžu, takisto na východ či na západ. Musia iba nadol k teplému moru, k prestolnému byzantskému mestu. V nijakom prípade nebude zlé na vlastné oči uvidieť vychýrené carihradské hradby, bašty, brány a ich obrancov...

Nikdy sa nedostali do Carihradu. Došli len na jedno slnko od Veľkých múrov, prvého pása hradieb, ktoré siahajú od Čierneho mora po Mramorové. Byzantské hliadky boli ostražité. Bez násilia zajali troch bratov a viedli do tábora za Veľké múry. Práve tam bol cisár Mauríkios. Keď stráže na baštách hlásili, že jazdná hliadka privádza akýchsi čudných zajatcov, cisár nelenil — od prírody bol zvedavý — a vycválal im v ústrety. Žltý hodvábný plášť sa niesol ako kúdol zlatého piesku. Radcovia, dvorania — za ním!

Ako však mohol aj taký svetovládny pán ako byzantský bazileus Mauríkios vedieť, že baran troch bratov neznaša žltú farbu tak ako býk červenú? Milý baran sa vytrhol Piastovi z rúk a rútil sa proti žltému sokovi. Pravdaže, stráže ho chmatli za rohy skôr, ako sa stihol priblížiť k cisárskemu majestátu.

Toho nezaujímalo bláznivé zúrivé zviera, ale traja čudáci. Prostredníctvom svojho kancelára i tlmočníka Teofylakta Simokatta sa pýtal:

„Akého ste plemena?“

„Sme Slovieni,“ povedal Volk. Bol z bratov najmladší, ale najvýrečnejší.

„Kde je vaša domovina?“

„Už od prapradedov žijú naše rody pri Dunaji v miestach, kde sa doň vlieva Ipeľ.“

Cisár kývol Teofylaktovi a ten mihol na rýchlopisca, aby všetko zaznamenal. Mená, vzdialenosti, pomery. Potom sa pýtal:

„Keď je vaša domovina taká vzdialená, čo hľadáte v Byzantskej ríši?“

„Avarský kagan Tudun poslal svojich ľudí k našim starešinom s veľkými darmi, aby mu zhromaždili čím viac zbrojného ľudu na koristné výpady do vašej krajiny. Starešinovia dary odmietli, spojenectvo odopreli.“

„Prečo?“

„Nie sme ako Avari. Tí len silou a zbraňou. Naproti tomu

my hlavne pluhom a bránou. To nám dovoľuje žiť bez roztržiek a pri pokojnej práci. Netešia nás bojové surmity, ale nežné tóny guslí,“ žmurkol Volk na bratov. Oprel gusle o hrudnú jamku a hral. Bratia podchytili nôtu a všetci traja spievali:

*Ej, keď nás tolko pôjde,
ej, ako čierna hora,
ej, komu ťa zanechám;
ej, drahá mati moja...*

Po piesni bazileus Mauríkios naliehal ďalej.

„Ako ste sa ocitli u nás, keď vaši ľudia odmietli bojovať po boku Avarov proti nám?“

„Boli sme oznámiť kaganovi vôľu našich starešinov. A Tudun — zlá, krutá povaha — bez ohľadu na práva poslov nedovoliť nám vrátiť sa domov. Ba dal nás potupne, žihlavou hnať popred svoje šíky. Zbavil nás koní, výstroja — všetkého. Toto.“

ukázal Volk na gusle a ovce, „sme si vyslúžili po ceste do Carihradu.“

„Prečo práve do Carihradu?“

„Počuli sme, že prestolné byzantské mesto je nielen pokladnicou najrozmanitejších zázrakov, ale aj sídlom spravodlivosti a žičlivosti voči každému. Nuž tak ideme ta hľadať príchylu aspoň dovtedy, kým Avarov neodveje vietor byzantskej chrabrosti.“

Ant a Piast si v duchu pochvalovali: pekne, vynikajúco sa vysokal náš najmladší. Ústa má vyšívané, jazyk ako spiež.

Lenže všetko Volkovo umenie bolo márne. Bazileus povedal:

„Máš smolu, gusliar, aj keď si zlatoústy. Môj astrológ mi dnes ráno vyveštil, že vyhrám nastávajúcu bitku s Avarmi, ak dám zabiť prvého, koho postretnem. A postretol som vás. Vyberte si, kto z vás troch pôjde na smrť. Ak sa nedohodnete, zomriete spoločne.“

Hodnostári, sprevádzajúci Mauríkia, nevedeli o nijakom takom prorocte. Dokonca ani tajomník Teofylakt. Ale čušali. Slovo cisára je sväté.

Ant a Piast onemeli od hrôzy. To je istá smrť! Lebo ktorý z bratov by si želal záhubu toho druhého? Nie, nebudú losovať, ani sa dohadovať. Statočne pôjdu v ústrety osudu všetci traja. Pozreli na Volka. Natiahli k nemu ruky — rozlúčme sa. Najmladší sa však spätil a smelo sa obrátil na cisára:

„Vznešený vládca! Povedal si, že podľa veštby má ísť na smrť prvý živý, ktorého dnes postretnem?“

„Tak je,“ odsekol Mauríkios.

„Nech je pochválené múdre bazileovo slovo!“ uklonil sa Volk a zvrchol sa k strážam. „Zabite barana, ten šiel prvý!“

V cisárskom sprievode zašumelo od prekvapenia. Ten cudzí hudec prekabátil jeho svätosť...

Mauríkios chvíľu prísne hľadel spod obočia. Potom sa usmial.

„Si vtipný, no zákon je už raz taký, že nijaký cisár nedovolí, aby ho ktokoľvek prevýšil. Preto ťa dám skrútiť o piad hore,“ ukázal na Volkovu hlavu, „aj dolu.“

Bratov premklo nové zdesenie. Sotva unikli jednej smrti, už na nich číha ďalšia. Ak dá cisár o piad skrútiť Volka, aké muky pripraví im? Hľa, už stráže tasia meče a dýky, už vyťahujú mlaty-budzogaňe, cvendžia reťaza-

mi, rozvíjajú kľbá povrazov...

Volk sa obrátil k bratom.

„Rozpleťte mi kečky.“

Bratia nechápu, ale poslúchnu. A kým mu rozpletajú vrkôčiky, Volk sa pozrie na cisárskeho psiara.

„Vymeniš svoje čižmy za tie dve ovce a barana?“

Psiar ani nezaváhal, taká výhodná to bola výmena. Potom si Volk zhodil halenu a roztrhal ju na márne kúsky. Keď mal kečky rozpletené, prikázal bratom:

„Spleťte mi jeden vrkoč na vrchhlave.“

Ant a Piast znova mlčky počúvli. Kým na temene hlavy

spletali Volkovi dlhý vrkoč, on do polovice čižiem nadžgal zdrapy z haleny.

Nevídané divadlo prilákalo mnohých zvedavcov. Prišli dokonca i ženy a dcéry vysokých dôstojníkov a dvoranov. Nechápavo prizerali, čo to ten potulný sloviensky gusliar stvára.

Keď mal Volk dopletený vrkoč, sadol si na zem a obul si čižmy, do pol sáry vypchaté zdrapmi z haleny. Potom si ľahol horeznačky, natiahol vrkoč a oslovil cisára:

„Vznešený panovník! Prikázal si ma skrútiť hore o piad a dolu takisto. Lenže ja — to sú aj moje

vlasý, aj moje čižmy. Nech mi teda odseknú piad z vrkoča i z obuvi.“

Pohotové stráže ortiel ihneď vykonali. Švihol meč raz — odťal čižmy tesne pod Volkovými chodidlami. Švihol meč druhý raz — odsekol pol vrkoča. Ale to sa už cisár Mauríkios smial. Chechtali sa aj jeho generáli. Rehotali sa stráže. Chichúňali sa panie a slečny, ktoré už stihli pochopiť, čo za poprava sa tu odohrala.

„Nuž keď si ty taký šikovník,“ oslovil cisár Volka, „musíme ťa odmeniť. Dám ti, čo si zažiadaš.“

Generáli si plášťami zakrývali zlaté náprsníky a rukoväte mečov, vykladané drahými kameňmi. Vznešené slečny sa utahovali za matky a spoločnice. Obávali sa, že potulný gusliar sa opováži popýtať niektorú z nich. Lebo bazileovo slovo platí — slúbil tomu cudzincovi čokoľvek...

Lenže Volk sa nezahľadel ani na cisárske zlaté štandardy, ani na skvelé kone. Ukázal na Teofylakta.

„Jeho chcem!“

Nová vlna prekvapenia sa preválila medzi Byzantíncami.

„Prečo práve toho?“ spýtal sa Mauríkios.

„Lebo je to akiste tvoj prvý radca,“ povedal Volk. „Ovláda aj náš jazyk a vy všetci sa k nemu správate s úctou pre jeho múdrosť. Iste zaňho dáte radi aj najvyššie výkupné, keď sa stane mojím zajatcom.“

Znova sa rozosmial cisár Mauríkios a pochválil Volkov dôvtip. Spolu s bratmi ho pojal do tábora a uctil ako najväzenejších vyslancov.

Dva týždne si Mauríkios ponechal v tábore troch bratov. Dva týždne vnímavu počúval, čo mu hovorili o svojom kmeni, o Avaroch, o vojne. Teofylakt

prekladal a rýchlopisec všetko zaznamenával. Potom cisár bratov štedro obdaroval a takto sa s nimi rozlúčil:

„Ak nechcete byť ďalej opovrhovanými spojencami Avarov, pozdvihnite silu svojej zeme. Vybudujte pevnosti, naplňte ich vojskom. Keď sa tak stane, dajte mi vedieť. Udrieme na Avarov spoločne. Ja z juhu, vy zo severu. Vykántrime ten strašný vred sveta!“

Bratia slúbili a odišli.

Bieda spája, bohatstvo rozdeľuje.

Treja bratia sa rozbratili krátko po tom, ako dostali cisárske dary — zlaté mince, prevzácne hodvábné látky, kone, výstroj, zbrane.

Ant-Ardagast si kúpil veľkú loď a začal kupčiť.

Piast-Piragast si najal bojovú družinu a dal sa na koristné výboje, no čoskoro zahynul.

Iba Volk-Vogast počúvol vážnu výzvu byzantského cisára Mauríkia a vrátil sa na dedovizeň. Cestou sa k nemu popridávalo veľa odvážnych junákov. Na Dunaji potom obnovil a rozšíril starú rímsku pevnosť tak, že hradisku začali hovoriť Vogastova pevnosť — Vogastisburg.

*Ja som kvietok fialôčka,
aké nebo také očká,
aká tráva, také šaty,
hrej ma, slnko, lúčik zlatý!*

Tak si džavocú jasličkári a naokolo je razom jar. Iste vieš, že báseň je z knižky Čačky hračky, ktorá patrí k jari modernej slovenskej poézie pre deti. Napísala ju v roku 1949 mladá poetka Krista Bendová. Okrem lyrických básničiek zaznela v nej nová žilka — humor. V ďalších knižkách mocnela a živo pulzovala, obohacovala literatúru pre deti.

Krista Bendová sa narodila 27. januára 1923 v Kráľovej Lehote. Tam sa prebudila jej fantázia. So šťastím a prebudenu fantáziou chcela vypraviť do života každé dieťa. Patrila k spisovateľom, ktorí sa tesne po vojne podujali vytvoriť nové, socialistické umenie pre deti. Do detskej literatúry získala viacerých významných tvorcov. Prihlásili sa v zborníku Umelci deťom v r. 1950. Bola taká zaujatá a zapálená za dobrú vec, že sa jej, vtedy mladej redaktorky Pravdy, podarilo skoro nemožné — presvedčila tlačiarov a obrázková knižka vyšla za rekordný čas, za šesť týždňov. Neskôr na to veselo a rada spomínala... Zakrátko sama napísala jednu z prvých zbierok pionierskej poézie, Pioniersky pochod (1952). Rokmi knižiek pribúdalo, ich počet sa priblížil k päťdesiatke. (Zaujímavosťou je, že niektoré napísala spolu s Jánom Kostrom pod umeleckým menom Kristián Benko: Zvieratá, Vtáčky, Priamy smer do Tatier). Niektoré knihy ukrývajú police knižníc, iné obiehajú medzi žiactvom ako miazga v strome. Taká je najmä Bola raz jedna trieda (1956).

Najmilovanejšími rozprávkami sú iste tie, ktoré si deti obľúbili dlho pred knižným vydaním — Osmijankove rozprávky. Rozprával ich rozhlasový Osmijanko, herec Ctibor Filčík, každý týždeň jednu rozprávku svojho „osmičkového“ zakliatia — a bolo to iste najšťastnejšie zakliatie v celom rozprávkovom svete. Osmijanko a jeho verný pes Osmidunčo doputovali 8×8 ráz k šťastnému koncu a na začiatku ďalšej púte postretlo ich nevidané šťastie v podobe hlavnej

výhry v tombole — prasiatko Osmičunčo. V novej zostave zažili 8 × 8 = 64 nových Osmijankových rozprávok. Ku každej deti písali, kreslili... A ďalšie deti dodnes čítajú a veselia sa na príhodách, ale i na slovách zo všetkých oblastí vedy a techniky i cudzích jazykov, ktoré Osmijanka vždy tak spoľahlivo zachraňujú, že by z ich znalosti iste zložil doktorát. Nad oboma knihami (vyšli v spoločnom vydaní 1969, 1971) dodnes zneje prívetivé oslovenie z rozhlasových večerníčkov — „kamaráti moji“...

Iba krátko pred Osmijankom boli tie narodeniny, na ktoré si jeden Ferko pýtal od starkej nožik, alebo zviera... To zviera najprv nebolo podľa jeho predstáv, ale troška fantázie a porozumenia stačilo — ďalej bol smiech a smiech: humoristický román pre deti Opice z našej police (1967).

Prišli aj iné knižky: leporelá pre „čitateľiatka“, Básničky maličkým (1986), pre čitateľov Poslušných písmeniek Kde bolo, tam nebolo (1966), i posledná ešte nevydaná o bielom psíkovi Bone — Šťastný pes...

Prišli aj iné, smutné narodeniny 27. januára 1988. K zaslúžilej umelkyni Kriste Bendovej sa zo všetkých strán zlietali blahoželanja, mysleli na ňu priatelia a známi, želali jej uzdravenie — na sklonku dňa od nás všetkých tichučko odišla...

Iba niekoľko dní nato prišla do vydavateľstva vytlačená kniha, nové vydanie výberu Nezabudky. Razom pomenovala celé jej dielo, za ktoré v roku 1969 dostala najvyššie ocenenie, aké u nás môže spisovateľ pre deti získať, Cenu Fraňa Kráľa. V roku 1983 sa stala zaslúžilou umelkyňou. Tento titul prislúcha Kriste Bendovej i za tvorbu pre dospelých. Život vo svojej zložitosti je i krásny i ťažký, radostný i smutný, a niekedy i všetko odrazu, nemôžem ti teda práve teraz, keď sa uzavrelo bohaté a rozložené dielo, neprezradiť inú cestu k poznaniu spisovateľky tvojho detstva, cestu, ktorá vedie už za bránu detstva. Začína sa veršami: *Keby som ja nevedela, čo je láska, akô ľahko, ľahko bolo by...* Nezabudni si ich nájsť, až dorastieš...

Rozorané medze

V rokoch po Februári 1948 sa zmenila tvár Slovenska na nepoznanie. Vyrástli fabriky, priehrady, cesty a železnice, sídliská, školy, divadlá i celé nové mestá. Ale predovšetkým sa zmenil život ľudí.

Osem storočí určovali tvár slovenskej dediny domy — hospodárstva kryté šindľom či slamou, rozložené pozdĺž hlavnej ulice. Storočia obrábali roľníci takmer nemenným náradím a pomocou konských či volských záprahov svoje polia a polička. Vzťahy v rodine a kolobeh výročných sviatkov určovali stáročné tradície. Na dedine žila väčšina obyvateľov našej krajiny, dedina vtlačala svoju pečať celému národu.

Slovensko zdedilo z kapitalistického veku veľa biedy. Malé hospodárstva a kamenisté polička nestačili uživiť ani svojich majiteľov, nieto ešte dodávať chlieb do miest, kde žilo stále viac a viac ľudí. Na úzkych poličkach sa i kôň ťažko obracal — nie traktor či kombajn. Slovensko nemohlo vstúpiť do moderného priemyselného veku bez veľkých, moderných roľníckych hospodárstiev. V kapitalistickom svete prichádzajú schudobnení roľníci na mizinu a ich pôdu skupujú tí bohatší. Touto krutou cestou nemohlo ísť socialistické Československo, štát robotníkov a roľníkov. Vyšlo sa po ceste inej, neľahkej a nepreskúmanej, no roľníci nemali stratiť svoju zem a obživu, ale sa dobrovoľne spojiť do družstiev.

Družstvá neboli na našej dedine ničím

novým. Už pred poldruha storočím založil Samuel Jurkovič v Sobotišti prvý gazdovský spolok a medzi dvoma vojnami fungovali rôzne výkupné, konzumné či strojové družstvá. No jednotné roľnícke družstvá — to bolo niečo viac. Mali od gruntu zmeniť celý život dediny. Gazdovia sa v nich učili hospodáriť spoločne. Najprv si pomáhali pri orbe či zbere úrody. Potom rozorali medze, ktoré stáročia delili polička. Prišli traktoristi zo strojno-traktorových staníc a za pár dní im urobili jarnú či jesennú orbu. Potom začali budovať spoločné stajne. Gazdov bolo ťažko presvedčať, že kravka-živiteľka sa v družstevnej stajni bude mať rovnako dobre ako „doma“. Krajina, ktorá každú voľnú korunu dávala do výstavby hydrocentrál a nových fabriek, nemala vždy dost peňazí na nové stroje pre poľnohospodárov. Traktory a kombajny len postupne odstraňovali starú drinu. Boli i gazdovia, ktorým sa nepáčilo, že v družstve dostanú odmenu iba podľa práce a nie podľa veľkosti pôdy, čo mali. Boli i funkcionári, čo zabúdali, že roľníka treba pre novoty získať postupne. Ale napriek všetkým chybám a zákrutám stále viac a viac roľníkov vstupovalo do družstiev, prichádzali nové a silnejšie stroje, Vysoká škola poľnohospodárska v Nitre začala pripravovať prvých inžinierov. Za jedno desaťročie po roku 1948 mohla komunistická strana hrdo vyhlásiť: okrem podhorských oblastí máme družstvo na každej dedine!

Príroda síce ešte stále určovala rytmus práce našich družstevných roľníkov, ale ich život bol len málo podobný životu ich starých otcov. Dnes domy roľníkov pripomínajú mestské vily, v ich slovníku sa objavili slová — ísť do práce, dovolenka, rekreácia, dôchodok... Pračky, chladničky, rádiá, televízory, autá sú na dedine rovnakou samozrejmosťou

ako v mestách. Dnes je ťažko odpovedať na otázku, kde je lepší život — v meste, či na dedine. Okrem kolektivizácie má na tom svoj podiel aj iný zázrak...

Zázrak elektriny

Prídete domov, štuknete vypínačom, pustíte si magnetofón, mama vyberá z chladničky večeru alebo žehlí bielizeň — toto všetko nebolo samozrejmosťou v čase, keď sa narodili vaši rodičia. Vtedy ešte tretina obcí na Slovensku nemala elektrický prúd. Svietilo sa petrolejkami a sviečkami. Ak mala sila Váhu premenená na elektrickú energiu zmeniť život všetkých ľudí, bolo treba budovať tisíce kilometrov elektrického vedenia. V roku 1960 hlásili montéri „Hotovo!“ Rozžala sa žiarovka v poslednej obci — Zlatej Bani pri Prešove.

Východné Slovensko má i ďalší „rekord“. Piatok 28. augusta 1953 spájali manipulantky v telefónnych ústredniach nie obyčajný hovor. Krajné Bystré v bývalom Prešovskom kraji volalo Prahu. Pri telefónnom aparáte v zapadnutej dedine pod duklianskym priesmykom bol sám minister pôšt a spojov. Oznamoval prezidentovi republiky Antonínovi Zápotockému, že poslednú obec v republike práve zapojili do telefónnej siete.

A ešte jeden dnes každodenný zázrak sa stal v čase, keď sa narodili vaši otcovia a mamy. Bolo to 1. mája 1953 večer. Obývačky nemnohých pražských domácností, kde neodolali a kúpili si jednu z tých nových naleštených drevených skriniek, čo sa práve zjavili v predajniach, sa rozsvietili striebriстым svitom. Na obrazovkách sa zjavila tvár národného umelca Jaroslava Marvana. Pražské televízne štúdio začalo svoje vysielanie. Z nového technického zázraku sa spočiatku tešili iba Pražania. Dvakrát týždenne sa vysielalo z vysielача inštalovaného vo veži starej petrínskej rozhľadne. O dva roky dokončili ostravské štúdio, zakrátko i bratislavské. Siet vysielачov a retranslančných staníc dnes prenáša už dva programy našej televízie do

Nová tvár dediny.

všetkých kútov krajiny. Ani sa nepozastavíme nad tým, že pomocou družíc sme večer priamymi svedkami udalostí, ktoré sa odohrávajú na druhom konci zemegule, kam by sme i tým najrýchlejším lietadlom museli cestovať niekoľko hodín. Ba televízna kamera už robila reportáž i z Mesiaca...

Sila myšlienky

Veľké dielo výstavby krajiny, ktoré má slúžiť všetkým, potrebuje múdrych ľudí. Len vzdelaní a múdri ľudia môžu vynachádzať zázraky techniky, riadiť a usmerňovať búrlivý tok premien moderného veku tak, aby boli chyby a omyly čo najmenšie a technika bola pre ľudí, a nie proti nim.

Vaši prastarí rodičia museli chodiť do škôl, kde nesmela znieť slovenčina, a za štyri roky sa väčšina z nich naučila práve trochu čítať, písať a počítať. Vaši starí rodičia už museli sedieť v školských laviciach osem rokov a učili sa vo svojom rodnom jazyku. Mnohí dosiahli stredoškolské vzdelanie, len malá časť mohla

ísť na vysokú školu. Boli svedkami zápasu o to, aby sa na Slovensku dobudovala univerzita, otvorila vysoká škola technická. Vaši rodičia už mali dvere všetkých škôl, vrátane vysokých, otvorené dokorán. Keď sa pred štyridsiatimi rokmi zišli komunisti z celej republiky na IX. zjazde Komunistickej strany Československa na poradu, ako budovať nový spoločenský poriadok v našej vlasti, popri výstavbe moderného priemyslu (industrializácii) a premene dediny združstevňovaním si ako tretiu najdôležitejšiu úlohu vytýčili kultúrnu revolúciu. To znamenalo dať čo najlepšie vzdelanie všetkým obyvateľom, postaviť vedu do služieb pokroku a techniku pred úlohu uľahčiť prácu ľuďom. Kultúrna revolúcia znamená zmeniť život a myslenie každého obyvateľa našej krajiny, umožniť mu, aby naplno využil svoje schopnosti a rozvinul svoje záujmy. Po druhej svetovej vojne boli v Bratislave tri vysoké školy. Dnes ich je tu sedem a ďalšie vyrástli v Košiciach, Prešove, Žiline, Zvolene, Bystrici, Nitre. Vznikla Československá televízia, ktorá sa stala váž-

nym konkurentom nielen rozhlasu, ale aj novozaloženému Slovenskému filmu. Až po Februári 1948 vznikli také vrcholné národné inštitúcie, ako je Slovenská akadémia vied alebo Slovenská národná galéria. Vznikli knižnice, archívy, osvetové ústavy, domy techniky, výskumné centrá... Spletitá stavba kultúrnych zariadení a inštitúcií, ktorá zmenila Slovensko z „krajiny bez miest“, krajiny roľníkov a hôr na modernú priemyselnú krajinu s národom, ktorý má svoje miesto uprostred Európy. Tá bohatá krajina potrebuje múdrych hospodárov. Veľkosť národa sa určuje nielen jeho počtom, ale i umom a šikovnosťou jeho členov. Patríte medzi nich i vy.

Myslite na to, keď sa vám najbližšie ráno nebude chcieť vstávať do školy!

(Dokončenie
v nasledujúcom
čísle)

Píše dr. ALŽBETA SOPUŠKOVÁ
Katedra čs. dejín a archívniectva FFUK

ILUSTRUJE JOZEF CESNAK

Kopec nevyľúštených hádaniek

Rozhovor s dramatikom a prozaikom Jánom Uličianskym

Študoval si na Bábkárkej katedre DAMU v Prahe. Potom si pracoval v bábkovom divadle. Rád si zahráš divadlo aj v súkromí?

Ak odpoviem áno, niekto by si mohol pomyslieť, že sa rád pretva-

rujem, a to ja veru nie. Na druhej strane sa musím priznať, že ma moja prababka nevolala inak ako „ten malý komediant“. Takže divadlo som doma asi hrával. Nevieam, aké to bolo divadlo, brat vpravieval, že sa opičím. Naozaj, vedel som strúhať perfektné grimasy. Teraz ich už nerobím, lebo ma nastrašili, že mi to ostane.

Už tvoja prvá knižka Adelka Zvončeková sa stretla s veľkým úspechom. Dlhú si sa trápil, kým si ju napísal?

Počul som od kohosi, že prvá knižka sa vždy napíše sama. A teda ľahko. Bez trápenia. Moja prvá knižka sa sama napísať veru nechcela. Musel som ju napísať sám. A teda ťažko. S veľkým trápením... Bolo to asi v tom, že mi najprv nezišlo na um, že by som mohol napísať svoju prvú knižku. Začal som písať svoju tretiu rozhlasovú rozprávku o dievčatku, ktoré býva v starej skrini v múzeu. Došiel som po siedmu stranu a nevedel som ako ďalej. „Keď nevieš ako ďalej, napíš o tom knihu. To sa tak robieva,“ poradila mi mama, keď videla, ako sa trápim. Dal som na jej radu. Potom som bol s knižkou raz-dva hotový. Chýbalo už iba meno dievčatka. Hľadal som ako každý spisovateľ v telefónnom zozname. Vieš si predstaviť, koľko mien som si musel prečítať, keď som začal pri Adelke Ábelovej a skončil som pri Adelke Zvončekovej.

V roku 1987 ti vyšiel rozprávkový príbeh pod názvom Nedela. Čo robievaš v nedeľu?

Kým som pracoval v bábkovom divadle, presedel som nedeľe na predstaveniach ako dozorca. Musel som strážiť, či je všetko tak, ako má byť, či si herci nepletú úlohy (pletli), či bábky pekne hrajú (nehrali) a či sa rozprávka deťom páči (máloke-

dy). Preto som bol zvyčajne v nedeľu veľmi smutný. Najmä vtedy, ak na rozprávku pre veľké deti prišli detúrence v plienkach a kričali o ratu, alebo sa na hru pre škôlkárov dovalil autobus bujarých piatokov. No ani teraz nie som na tom lepšie. Hnevám sa, že si nemôžem vypočúť v pokoji nedeľnú rozprávkovú hru až do konca, lebo sa bojím, že mi medzitým ujde voľačo zaujímavé z televízneho Kuka.

Najmenší čitatelia poznajú tvoje leporelo Hádanky. Čo zostáva pre teba zatiaľ nevyľúštenou hádankou?

Keď som bol u Daniela Heviera na návšteve, dal mi jeho päťročný Tomáš hádanku: „Je to modré a leží to pod stromom...“ Samo, že som povedal, že je to slivka. Chyba! Bol to opitý železničiar... Tomáš bol rád, že ma dobehol, a ja som sa hanbil, že som takú ľahkú hádanku neuhádol. Takže tých nevyľúštených hádaniek je kopec...

Deťom prezradíme, že v redakčnej záswke Daniela Heviera ležia Snehuliacke ostrovy. Príbehy Snehozemšťanov si budú môcť prečítať už v nasledujúcom roku. Rád staviaš snehuliakov?

Rád. Ibaže tejto zimy dlho nebolo z čoho. Možno by sa dal ušľahať sneh z bielkov. Nevieam však, koľko vajčiek by som mal kúpiť na takého riadneho snehuliaka. A tak si radšej počkám, kým o rok poriadne nenasneží. A keď nie, budem si musieť nejakého snehuliaka vymyslieť. Tak ako v tých v Snehuliackych ostrovoch. Tých som vymýšľal v lete, za veľkých horúčav. Len sa tak zo mňa lialo... Vymyslieť trinásť príbehov o snehuliakoch bolo aspoň také ťažké, ako postaviť snehového panáka bez snehu.

Rozhovor pripravila
NATAŠA PAVULAKOVÁ

Prečítaš na dúšok

„Bola raz jedna pekná rozprávka. Uhádnite, deti, kde tá rozprávka bývala? Kdeže inde — v knižke! Keď vzala do rúk knižku mama, začala knižka rozprávať tú rozprávku. Deti počúvali a veľmi sa im to páčilo. A tá knižka, ako všetky knižky, nebola obyčajná, ale čarodejná. Vždy, keď ju mama otvorila, začala rozprávať tú istú rozprávku a nikdy sa nepomýľila.“

Pravdaže, tá knižka sa nepomýľila ani vtedy, keď si z nej budeš čítať ty pre seba, alebo ty mame. Hoci o žuvačkovom ježkovi, o cukrových topánčkách, ako svetom putovalo jedno bláznivé Nič, alebo hociktorú inú rozprávku, čo sa začína nenápadne Kde bolo, tam bolo... Ale čo je ďalej, to je rad do radu šťastné, veselé, smiešne. Smiať sa môžeš i s bratom alebo sestrou hneď, akoby sa ti splnilo rozprávkové želanie, lebo v tých rozprávkach si aj princiatka najčastejšie želajú súrodenca alebo kamarátov. Veď ktože by vydržal na svete bez kamaráta! Pravda, už poznávaš Osmijankovu najpravdivejšiu vetu! Niekoľko Osmijankových rozprávok, básničky o Jožkovi Pletkovi, príhody Samka Klamka, Cirkus Hopsasa a ešte všeličo si môžeš na dúšok alebo na preskáčku čítať vo výbere z tvorby Kristy Bendovej *Nezábudky*, ktorý už druhý raz vyšiel v edícii Studnička. Okrem rozprávok ti Krista Bendová na rozlúčku rozpovedala o troch najdôležitejších veciach svojho životopisu.

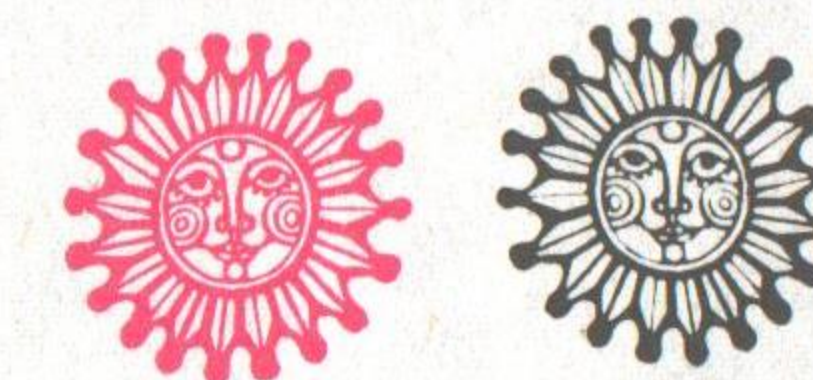
MAGDA BALOGHOVÁ

Slniečko

Mesačník pre deti. Vydávajú Mladé letá, slovenské vydavateľstvo kníh pre mládež.

Adresa redakcie: 815 19 Bratislava, Suvorovova 3. Telefón 523 26. Šéfredaktor

Jeden februárový deň tohto roku zažili výstavné priestory kníhkupectva Detská kniha na Hurbanovom námestí v Bratislave nezvyčajnú oslavu. Oslávencom bolo šesťdesiatročné Slniečko (prvýkrát vyšlo 1. septembra 1927). Na počesť tohto výročia vydali Mladé letá knihu Zlaté Slniečko, ktorá obsahuje výber najlepších literárnych príspevkov, čo doteraz v Slniečku vyšli. Knihu ilustrovalo deväť popredných slovenských výtvarníkov. Gratulovať Slniečku prišli žiaci bratislavských škôl i deti z Humenného. Hostiteľkou na oslave bola Magda Baloghová, zodpovedná redaktorka Zlatého Slniečka. Pripomenula hosťom hlavné udalosti v živote Slniečka, zalistovala v jeho starých ročníkoch. Zaujímavosti zo života jubilanta poprezrádzala gratulantom zaslúžilá umelkyňa Mária Ďuričková. Jej rozprávanie hrialo ako živé slnečné lúče, keď si zaspomínala na svoje prvé detské stretnutie so Slniečkom i na časy, keď bola jeho šéfredaktorkou. Na oslave nechýbala ani naozajstná torta. Ušlo sa z nej každému, pravda, po troške, taký jeden slnečný lúčik. Čo povieš — nemohli by ste si podobnú oslavu narodenín nejakej novej knihy urobiť aj u vás?

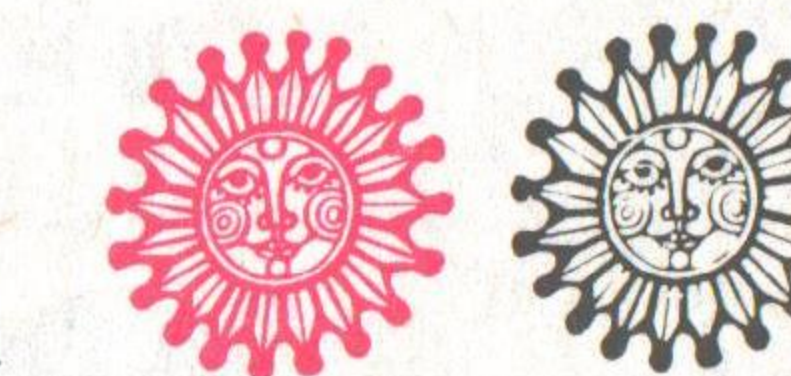
Najlepší prehľad o tom, aké knihy pre svojich čitateľov chystajú vydavateľstvá, obsahujú ich edičné plány. Edičný plán Mladých liet na tento rok si môžeš vypýtať v niektorom kníhkupectve, v knižnici alebo na výstave kníh Mladých liet vo svojom okolí. Je vyzdobený ilustrá-

Zápisník Slniečka

ciami detí bratislavských škôl. Dozvieš sa z neho, aké knihy sú na ceste, pre kolkoročných čitateľov sú určené, do akých edícií patria, za koľko sa budú predávať...

V edícii Vybrané spisy vydávajú Mladé letá najlepšie poviedky, rozprávky, básne a romány slovenských autorov. Posledná novinka tejto edície má názov Ďuro, pozdrav Ďura. Jej hrdinom je starý vrabčiak Šebo, vymyslel a napísal ju Vincent Šikula, ilustroval Ondrej Zimka.

17. mája 1860 sa narodil a 21. mája 1928 zomrel spisovateľ Martin Kukučín. Jeho pravé meno bolo Matej Bencúr, povoláním bol lekár a veľkú časť života prežil mimo svojej slovenskej domoviny — v Juhošlávií a v Chile. Písal predovšetkým pre dospelých, no viaceré poviedky venoval aj menším čitateľom. Podľa jeho knihy Mladé letá (napísal ju roku 1889 a rozpráva v nej o príbehoch revúckych gymnazistov) dostalo meno vydavateľstvo, ktoré dnes pripravuje knihy aj pre teba.

zahraničia vybavuje PNS — Ústredná expedícia a dovoz tlačé, Gottwaldovo nám. 6, 813 81 Bratislava. Vychádza každý mesiac okrem júla a augusta. Cena výtlačku 3 Kčs, ročné predplatné 30 Kčs. Neobjednané rukopisy redakcia nevracia.

RADI VYHOVUJEME PROSBE PRINCA Z ROZPRÁVKOVEJ KRAJINY A ZAČÍNAME PÁTRANIE PO NOHÁCH DEVY NEVÝSLOVNEJ KRÁSY. TIETO NŮZKY OVLÁDAJÚ VŠETKY TANCE, KTORÉ SA LEN NA PLESE V KRÁĽOVSKOM PALACI OVLÁDAŤ DAJÚ. JE TO VRAJ OSOBA NESMELÁ. ZVYČAJNE ODCHÁDZA BEZ ZAPLATENIA PRED ZÁVEREČNOU. NAPOSLEDY JU VIDELI V STRIEBORNÝCH ŠATÁCH Z OBCHODNÉHO DOMU „ORIEŠOK“. PRINC MÁ V SRDCI JEJ NESKUTOČNÝ PORTRÉT A V RUKÉ JEDNU ČRIEVIČKU.

DARMO DRŽIA LOKAJI PRED PRINCOM TELEVIZOR. NIČ HO NEVIE ROZVESELIŤ. MYSLÍ NA NŮZKU SVOJEJ TANEČNICE.

Hľadaná osoba je tu hlbou popola a maku.

PODĽA KUSÝCH SPRÁV POŠTOVÝCH, HOLUBOV, SLEČNA, ZA KTOROU SMUTI PRINC, PRACUJE V TRIEDIARNI POPOLA A MAKU, ZA ČO SA JEJ EŠTE VYSMIEVAJÚ: MACOCHA A NEVLASTNÁ SESTRA. TÁ SI DAĽA ODREZAŤ NOHU, LEN ABY OBULA ČRIEVIČKU, A TAK SA DOSTALA DO KRÁĽOVSKÉHO ZÁMKU.

TAKTO SA ROZLEJE, MILÍ SLNIEČKÁRI, MACOCHA NA KOLOMAZ. KEĎ VYPÁTRATE, KTO JE TÁ DEVA. ČRIEVIČKA JEJ PADNE AKO ULIATA!!!!

